
BLAND FÖREBILDER OCH FÖRESTÄLLNINGAR

JÄMSTÄLLDHETSARBETE PÅ KULTUROMRÅDET

Postadress:

Box 120 30, 102 21 Stockholm

Besöksadress:

Fleminggatan 20, 6 tr

Telefon:

08-528 020 00

E-post:

info@kulturanalys.se

Webbplats:

www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2014

Formgivning: Bazooka

Fotograf: Moa Karlberg

Tryck: Elanders AB, 2014

ISBN: 978-91-87046-14-8

BLAND FÖREBILDER OCH FÖRESTÄLLNINGAR

JÄMSTÄLLDHETSARBETE PÅ KULTUROMRÅDET

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	10
REGERINGENS JÄMSTÄLLDHETSSATSNINGAR PÅ KULTURENS OMRÅDE 2011-2014	13
SVENSKA FILMINSTITUTETS UPPDRAG	17
PURE FICTION	22
STATENS HISTORISKA MUSEERS UPPDRAG	27
BLAND HÄRSKARE OCH HÄRSKARINNOR	31
STATENS MUSIKVERKS UPPDRAG	37
PÅ LIKA VILLKOR	41
STATENS KULTURRÅDS UPPDRAG	47
KOM MED I (LÄS)MATCHEN	51
STONEFACE/DUCKFACE - ETT SAMTAL MED RAPPORTFÖRFATTAREN OCH STATENS MEDIERÅD	57
TILLFÄLLIGA SATSNINGAR OCH LÅNGSIKTIG POLITIK	64
NOTER	66
REFERENSER	68

Förord

Myndigheten för kulturanalys har haft i uppdrag att ta fram en utvärdering av de jämställdhetssatsningar som regeringen har gjort på kulturområdet 2011–2014. Syftet har varit att lyfta fram de resultat som satsningarna har bidragit till samt ge lärande och inspirerande exempel på framgångsrika metoder för jämställdhetsarbetet inom kulturområdet. Fokus ligger framför allt på att låta uppdragstagare och projektledare komma till tals och lyfta fram de verksamheter som kommit till stånd.

För utvärderingen av satsningarna inom film-, musei- och musiksektorerna anlitade Myndigheten för kulturanalys fil.dr Annika Olsson, A&O Kommunikation, vars delrapport utgjort ett underlag för denna rapport. För utvärderingen av satsningen på läsfrämjande insatser anlitade Kulturanalys fil.mag. Vanja Hermele. Vanja Hermele har även haft i uppdrag att i denna rapport diskutera Statens medieråds studie av barns användning av sociala medier samt utfört arbetet med att lyfta fram exempel från de fem olika satsningarna. Vanja Hermele har också haft det övergripande ansvaret och sammanställt den slutgiltiga rapporten. För reportagens bilder har fotograf Moa Karlberg anlitats.

De slutsatser som dras och de rekommendationer som ges i rapporten är Myndigheten för kulturanalys om inte annat anges.

Vår förhoppning är att rapporten ska läsas med behållning av politiker, praktiker och tjänstemän på berörda myndigheter samt en intresserad allmänhet.

Stockholm i mars 2014

Sverker Hård
Myndighetschef

Sammanfattning

Under mandatperioden 2011–2014 har regeringen gjort ett antal satsningar på jämställdhet på kulturens område. Det gäller en satsning inom filmsektorn, där Svenska Filminstitutet har haft i uppdrag att förbättra villkoren för kvinnliga filmskapare. Vidare har Statens historiska museer haft i uppgift att ta fram underlag och utveckla metoder för en mer jämställd representation i samlingar och utställningar inom museisektorn. Statens musikverk har haft uppdraget att främja ökad jämställdhet på musikområdet. Dessutom har Statens kulturråd i uppdrag att i samverkan med idrottsrörelsen genomföra läsfrämjande insatser för flickor och pojkar med särskilt fokus på pojkar. Slutligen har Statens medieråd haft i uppdrag att genomföra en studie av barns och ungas användning av sociala medier ur ett jämställdhetsperspektiv.

Myndigheten för kulturanalys har haft i uppdrag av regeringen att utvärdera och lyfta fram de resultat satsningarna har bidragit till, samt ge lärande och inspirerande exempel på framgångsrika metoder för jämställdhetsarbete inom kulturområdet. Utgångspunkten för arbetet har varit tre frågor: Vad har pengarna gått till?, Vilka är resultaten?, Vilka är utmaningarna?

Denna rapport inleds med ett avsnitt om kulturpolitikens mål om allas lika möjligheter att delta i kulturlivet. Ur ett yttrandefrihetsperspektiv är det centralt att en mångfald av aktörer tillåts delta i det offentliga samtalet. Målet, att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, kräver allas deltagande på lika villkor. Ur jämställdhetssynpunkt återstår det mycket innan mångfald och kvalitet helt och hållet präglar kulturens utövare och uttryck. Parallellt med jämställdhetssträvanden förekommer synsätt som försvårar för kulturen att nå de kulturpolitiska målen. Dessa synsätt gör att jämställdhetsproblem förnekas, förskjuts och förringas eller (bort)förklaras.

Först behandlas satsningen på filmområdet. Det långsiktiga målet var att bidra till en ökad balans mellan kvinnor och män i fördelningen av stöd till svensk filmproduktion. Satsningen har inriktats mot både växthusverksamhet och talangutveckling, där talangutvecklingsprojekten inte var åldersdefinierade.

Att uppdraget var direkt relaterat till jämställdhetsmålet i filmavtalet upplevs som ett stort stöd och ger Svenska Filminstitutet ett mandat i sitt jämställdhetsarbete. Den ökade närvaron av kvinnliga filmare i stödfördelningen 2013 kan kopplas just till de tydligare skrivningarna i det nya filmavtalet. Ytterligare positiva resultat är ett ökat antal nätverk för unga kvinnor som vill göra film, ökad reell tillgång till att pröva på att göra film, och skapandet av fler arenor för kvinnor som vill arbeta med film. Vidare har kunskapen om genusfrågans betydelse ökat i filmbranschen och Svenska Filminstitutets ordinarie arbete med jämställdhet har stärkts och intensifierats.

Till utmaningarna hör att få de processer som i och med satsningen har satts igång att leda till långtgående positiva effekter för kvinnors möjligheter att göra film. Utvärderingen visar också att det finns mål i filmavtalet som parallellt med jämställdhetssträvanden kan motverka jämställdhet på lång sikt.

Vidare följer två kapitel om det uppdrag som Statens historiska museer fick. Statens historiska museer skapade en arbetsgrupp för projektet, JÄMUS, och valde tre fokusområden: samlingar, utställningar och kunskapslyft. Inom vart och ett av dessa områden genomfördes ett antal projekt.

Positiva resultat av satsningen är att den har stärkt och synliggjort det ordinarie arbetet med jämställdhet på Statens historiska museer, men också

i museiområdet i stort. Statens historiska museer har i enlighet med uppdraget samverkat med hela museisektorn och visar i sin slutrapport att de vill driva frågorna vidare, vilket bidrar till goda möjligheter för långsiktiga effekter. Erfarenheter och kunskaper från projekten har fortsatt att spridas.

En utmaning inför framtiden är att utan särskilda medel fortsätta sätta ljus på frågan och gå vidare med det jämställdhetsarbete som inte endast innefattar jämlikhet mellan könen utan också hbtq-perspektiv.

Därefter diskuteras satsningen på musikområdet i två kapitel. Statens musikverks uppdrag var att stödja projekt i syfte att främja ökad jämställdhet i musiklivet. Det långsiktiga målet för satsningen var att den skulle bidra till att kvinnor och män blir mer jämställt representerade i musiklivet inom de musikgenrer där behovet är som störst.

Satsningens första år ägnades åt kunskapsinsamling och kunskapsförmedling genom möten, samtal och dialoger med det fria musiklivet bestående av musiker, arrangörer och musikutbildningar inom flera områden, samt mindre stöd till ett fåtal projekt. Därefter utlystes större delen av medlen som stöd till jämställdhetsprojekt i musiklivet.

Positiva resultat är den stora uppmärksamhet som satsningen har fått inom musiklivet i stort. Nya kontaktytor och forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte har skapats. En utmaning är att se till att de projekt som fått medel via denna satsning får långsiktiga effekter. Statens musikverk har ställt krav på att de projekt som beviljats medel dokumenterar sin verksamhet för att säkra möjligheten att sprida erfarenheter och exempel efter satsningens slut.

Följande kapitel tar upp det läsfrämjandeprojekt som Statens kulturråd ansvarar för att genomföra i dialog med idrottsföreningar och region-, läns- och folkbiblioteken. Det långsiktiga målet för satsningen på idrottande flickor och pojkar är att väcka ett tidigt intresse för läsande och bidra till ökad läsfärdighet och läslust, inte minst bland pojkar. Statens kulturråd fick detta uppdrag i juni 2013 och den första utlysningen av medel gjordes på hösten samma år. I december 2013 delades de första bidragen ut och projekten satte igång i början av 2014.

Positiva resultat så här långt är att satsningen har lett till ett antal påbörjade projekt. Att Statens kulturråd har en syn på denna satsning som i förlängningen en del i det ordinarie läsfrämjandearbetet, ger satsningen en möjlighet till långsiktighet.

En utmaning är att projekten, liksom satsningen, har korta löptider och korta tidsramar. Med mer tid för kontaktytor och samverkan mellan parterna idrottsrörelsen, biblioteken och Statens kulturråd, hade en större samverkansgrad uppnåtts och mer utmanande metoder kunnat tas fram. En del aktörer påtalar att satsningen möjligen hade kunnat bli mer effektiv, utformad som ett pilotprojekt.

Till sist diskuteras i ett särskilt kapitel Statens medieråds rapport *Duckface/Stoneface. Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7* i ett samtal med Statens medieråd och forskaren som genomfört studien. I oktober 2012 fick Statens medieråd uppdraget att göra en kvalitativ studie av barns och ungas användning av sociala mötesplatser på internet ur ett jämställdhetsperspektiv. Michael Forsman, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola kontaktades för att genomföra denna studie, som skulle knyta kön till ålder genom ett genusperspektiv på online-aktiviteter.

I rapporten lyfts ett antal iakttagelser fram, bland annat att flickors och pojkars relationer online bygger på uppdelningen av könshomogena gemenskaper som dessutom hierarkiseras; både flickor och pojkar nedvärderar flickors bildkonventioner. Studien visar också på att tioåringarna och trettonåringarna inte gör någon åtskillnad mellan det virtuella och det verkliga, och att barn och unga är aktiva deltagare i iscensättandet av genus.

En slutsats som studien drar är att det är viktigt att föräldrar och vuxna i skolan stödjer barn och unga i hur de kan använda sig av sociala medier. Anslag till forskning på området, tydligare direktiv till nära-barn-professionella och förstärkning av skolans arbete med mediala normer är några förslag på åtgärder. Statens medieråd lyfter bland annat behovet av en nationell koordinatör för medie- och informationsspridning.

Avslutningsvis drar Myndigheten för kulturanalys följande generella slutsats: Det krävs en övergripande struktur för att få till bestående förändring; en kontinuerlig jämställdhetspolitik på kulturområdet som består av *både* särskilda *insatser* och tydliga generella jämställdhetsmål i kombination med goda förutsättningar för att arbeta för att uppnå målen.

Myndigheten för kulturanalys lämnar tre rekommendationer:

Stärk det påbörjade arbetet. Det jämställdhetsarbete som nu påbörjats behöver följas upp och stärkas genom att tydliggöra regeringens jämställdhetssträvanden också för det ordinarie arbetet inom kulturområdet. Denna utvärdering visar att kulturfältet svarar snabbt på särskilda prioriteringar i politiken, vilket indikerar att det finns utrymme för ytterligare insatser och dialog, till exempel genom att tydliggöra jämställdhetsuppdragen för kulturmyndigheter.

Långsiktighet. Särskilda insatser bör formuleras så att de främjar ett långsiktigt arbete, till exempel genom uttalade mål om mätbara effekter i de ordinarie verksamheterna. Ett tydligt kunskapsutbyte mellan de som bestämmer politiken och de som ska genomföra den efterlyses för att skapa förutsättningar för väl planerade insatser.

Ett intersektionellt perspektiv. Jämställdhet tolkat som jämlikhet mellan kvinnor och män tenderar att kollidera med andra demokratimål. Hur jämställdhetsarbete kan förstås ur ett intersektionellt perspektiv på kulturområdet, det vill säga hur olika maktordningar samverkar, är något som det kan och bör utvecklas kunskap om. Ett exempel är Historiska museets val att definiera genusperspektivet som innefattande hbtq-frågor. I förlängningen kan detta perspektiv kopplas till alla diskrimineringsgrunder: kön, könsidentitet, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller ålder.

Summary

During the 2011-2014 mandate period, the Government of Sweden pursued a number of efforts concerning gender equality in the cultural field. One of them was an effort in the film sector, where the Swedish Film Institute was commissioned to improve the conditions for women film makers. Continuing, the National Historical Museums in Sweden had the task of preparing documentation and developing methods for a more gender equal representation in collections and exhibitions in the museum sector. Music Development and Heritage Sweden (Statens Musikverk) had the task of promoting increased gender equality in the music field. In addition, the Swedish Arts Council has the assignment of collaborating with the sports movement to conduct reading promotion efforts for girls and boys with a special focus on boys. Lastly, the Swedish Media Council has had the mission of conducting a study of children's and young people's use of social media from a gender equality perspective.

The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis has had the Government's assignment to evaluate and bring out the results that the efforts contributed to, and provide educational and inspiring examples of successful methods for gender equality work in the cultural field. The premise for the work was the three questions: What has the money been spent on?, What are the results?, What are the challenges?

This report begins with a section on the cultural policy objective of equal opportunities to participate in cultural life. From a freedom of expression perspective, it is of central importance that a variety of actors are allowed to participate in the public dialogue. The objective, that culture shall be a dynamic, challenging and unbridled force with the freedom of expression as a basis, demands the participation of all on equal terms. From a gender equality perspective, much remains to be done

before diversity and quality fully characterise the practitioners and expressions of culture. In parallel with the gender equality efforts, there are approaches that make it difficult for culture to reach the cultural policy objectives. These approaches mean that the gender equality problems are denied, rejected and belittled or are explained away.

The effort in the film area is addressed first. The long-term objective was to contribute to a better balance between men and women in the distribution of support to Swedish film production. The effort has been focused on both greenhouse activities and talent development, where talent development projects were not age defined.

The assignment being directly related to the gender equality objective in the film agreement was perceived as a major support and gives the Swedish Film Institute a mandate in its gender equality work. The higher presence of women film makers in the 2013 support distribution can be linked to the clearer texts in the new film agreement. Additional positive results include a higher number of networks for young women who want to make movies, greater real access to trying to make movies, and the creation of more arenas for women who want to work with film. Furthermore, knowledge of the importance of the gender issues has increased in the film industry and the Swedish Film Institute's regular work with gender equality has been strengthened and intensified.

Among the challenges is getting the processes that were started in connection with the endeavour to lead to far-reaching positive effects for women's possibilities of making movies. The evaluation also shows that there are objectives in the film agreement that can counteract gender equality on the long term in parallel with the gender equality efforts.

This is followed by two chapters on the task assigned to the National Historical Museums. The National Historical Museums created a workgroup for the project, JÄMUS, and chose three focus areas: collections, exhibitions and the adult education initiative. A number of projects has been carried out within each of these areas.

Positive results from the effort are that it has strengthened and made the ordinary work on gender equality at the National Historical Museums and outside them more visible. In accordance with the assignment, the National Historical Museums have collaborated with the entire museum sector and show in their final report that they want to take the issues further, which contributes to good possibilities for long-term effects. Experiences and knowledge from the projects have continued to be spread.

A challenge for the future is to continue shedding light on the issue without special funding and moving on with the gender equality work that not only comprises equality between the genders, but also HBTQ perspectives.

Then, the endeavour in the music field is discussed in two chapters. Music Development and Heritage Sweden's assignment was to support projects with the aim of promoting greater gender equality in music life. The long-term objective for the effort was that it should contribute to men and women becoming more equally represented in music life in the music genres where the need is the greatest.

The first year of the effort was dedicated to gathering knowledge and distributing knowledge through meetings, talks and dialogue with the free music life consisting of musicians, organisers and music educations in several areas, and minor support for a few projects. Thereafter, the majority of the funds were announced as support for gender equality projects in music life.

Positive results include the considerable attention that the effort received in music life in general. New contact points and fora for knowledge and experience exchange have been created. A challenge is to ensure that the projects that received funding via this effort have long-term effects. Music Development and Heritage Sweden has required the pro-

jects granted funding to document their activities to ensure the possibility of distributing experiences and examples after the end of the effort.

The ensuing chapters take up the reading promotion project that the Swedish Arts Council is responsible for conducting in dialogue with sports associations and regional, county and public libraries. The long-term objective for the effort with sporting boys and girls is to evoke an early interest in reading and contributing to stronger reading skills and a desire to read, especially among boys. The Swedish Arts Council received this assignment in June 2013 and the first announcement of funding was made in autumn 2013. In December 2013, the first grants were awarded and the projects got started at the beginning of 2014.

Positive results thus far include the effort having led to a number of commenced projects. The fact that the Swedish Arts Council views this effort by extension as a part of the ordinary reading promotion work gives the effort a chance for long-term existence.

One challenge is that the projects, like the effort, have short durations and short time frames. With more time for contact points and collaboration between the sports movement, libraries and the Swedish Arts Council, a higher degree of collaboration has been achieved and more challenging methods were able to be developed. Some actors note that the effort could possibly have been more effective, structured as a pilot project.

Lastly, the Swedish Media Council's report *Duckface/Stoneface. Social media, online games and picture communication among boys and girls in form/grade 4 and 7* is discussed in a separate chapter in a dialogue with the Swedish Media Council and the researcher who conducted the study. In October 2012, the Swedish Media Council was assigned to conduct a qualitative study of children's and young people's use of social meeting places on the Internet from a gender equality perspective. Michael Forsman, Docent in Media and Communication Sciences at Södertörn University College, was contacted to conduct the study, which would tie gender to age through a gender perspective of online activities.

The report illustrates a number of observations, including that boys' and girls' relationships online are based on the division of gender-homogeneous communities that are also hierarchically structured; both boys and girls devalue girls' image conventions. The study also shows that the 10-year-olds and 13-year-olds do not differentiate between the virtual and the real, and that children and young people are active participants in the staging of gender.

One conclusion that the study makes is that it is important that parents and adults in school support children and young people in how they can use social media. Grants for research in the area, clearer directives to professionals close to children and a reinforcement of the school's work on media norms are a few proposed measures. The Swedish Media Council emphasizes the need for a national coordinator for media and information distribution.

Lastly, the Agency for Cultural Policy Analysis draws the following general conclusion: an overall structure is needed to achieve lasting change, a continuous gender equality policy in the cultural field that consists of both special efforts and clear general gender equality objectives in combination with good conditions to work to achieve the objectives.

The Agency for Cultural Policy Analysis makes three recommendations:

Strengthen the work begun. The gender equality work now begun needs to be followed up and strengthened by also clarifying the Government's gender equality efforts for the ordinary work in the cultural field. This evaluation shows that the cultural field quickly responds to special prioritisations in policies, which indicates that there is space for further efforts and dialogue, such as by clarifying the gender equality assignments for cultural authorities.

Long-term approach. Special efforts should be formulated so that they promote long-term work, such as through distinct objectives regarding measurable effects in the regular operations. A clear knowledge exchange between those who set policy and those who shall implement it is desirable to create conditions for well-planned efforts.

An intersectional perspective Gender equality interpreted as equality between men and women tends to collide with other democracy objectives. Knowledge of how equality work can be understood from an inter-sectional perspective of the cultural area, i.e. how various power structures interact, is something that can and should be developed. An example is the National Historical Museums choice to define the gender perspective as including HBTQ issues. By extension, this perspective can be linked to all discrimination grounds: gender, gender identity, sexual orientation, ethnic background, beliefs, disabilities or age.

Regeringens jämställdhets-satsningar på kulturens område 2011–2014

Ett par dagar efter den internationella kvinnodagen i mars 2011, lanserade regeringen en särskild satsning på jämställdhet inom tre kultursektorer: film, museer och musik. Satsningarna presenterades i en debattartikel i Dagens Nyheter undertecknad av dåvarande jämställdhetsministern Nyamko Sabuni och kulturministern Lena Adelsohn Liljeroth. Under rubriken ”Kulturvärlden är präglad av en stor manlig dominans” hävdade de att den gränsöverskridande konsten och kulturen fortfarande hade en viktig gräns att överskrida: ”den mellan könen”.¹

Regeringen annonserade att de tänkte satsa 17,5 miljoner kronor under 2011–2014 för att förbättra villkoren för kvinnliga filmskapare, utveckla en mer jämställd representation i samlingar och utställningar inom museisektorn samt främja ökad jämställdhet inom musiklivet. Pengarna fördelades till Svenska Filminstitutet, Statens historiska museer och Statens musikverk.²

Under mandatperioden gjordes ytterligare satsningar på jämställdhet inom kulturområdet. Statens medieråd fick 2012 ett regeringsuppdrag att genomföra en kvalitativ studie av barns och ungas användning av sociala mötesplatser på internet ur ett jämställdhetsperspektiv.³ Statens kulturråd fick 2013 sammanlagt tre miljoner kronor för att i samverkan med idrottsrörelsen under 2013 och 2014 genomföra läsförmedlande insatser för flickor och pojkar där idrottsföreningar tillsammans med region-, läns- och folkbibliotek tillgängliggör litteratur för idrottande barn och ungdomar.⁴

RAPPORTENS SYFTE

Myndigheten för kulturanalys har haft i uppdrag att utvärdera och lyfta fram de resultat som jämställdhetssatsningarna har bidragit till, samt ge lärande och inspirerande exempel på framgångsrika metoder för jämställdhetsarbetet inom kulturområdet.⁵ Utvärderingen har gjorts utifrån tre frågor: Vad har pengarna gått till?, Vilka är resultaten?, Vilka är utmaningarna?

JÄMSTÄLLDHET PÅ KULTURENS OMRÅDE

Sveriges kulturliv finansieras till stor del av gemensamma resurser. På politisk väg har mål satts upp för den offentligt finansierade kulturen. Alltsedan 1974 års kulturpolitik har formuleringar om bred delaktighet varit övergripande mål för aktörerna på kulturområdet, särskilt riktat till dem med offentligt finansierade verksamheter. I de nya kulturpolitiska målen, som antogs 2009, formulerades den strävan på detta sätt:

*Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.*⁶

För att uppnå målen ska aktörerna på kulturområdet främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor. Målen är nationella och styr den statliga kulturpolitiken, men ska också inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting.

Kulturpolitikens mål om allas lika möjligheter visar att också kulturen ska innefattas av samhällets demokratisträvanden. Ur yttrandefrihetsperspektiv är det centralt att en mångfald av aktörer tillåts delta i det offentliga samtalet. Målet, att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, kräver allas deltagande på lika villkor.

VAD ÄR PROBLEMET?

På demokratisk väg har medborgarna visat att jämställdhet på kulturområdet är eftersträvarsvärt. Det är en uppfattning som aktörerna på kulturområdet delar, åtminstone på officiell nivå. Men trots direktiv, uppmaningar och opinion har inte målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet uppnåtts. Parallellt med jämställdhetssträvanden förekommer synsätt som försvårar för kulturen att nå de kulturpolitiska målen.

I den genusmedvetna organisationsforskningen diskuteras tankefigurer om jämställdhet och förändring som, medvetet eller omedvetet, utgör ett motstånd som försvårar eller förhindrar en jämställdhetsutveckling.

”Jämställdhet rör inte oss”

I en del organisationer uppfattas jämställdhet som något oproblematiskt, som en icke-fråga. Jämställdhetsproblem ska hanteras i andra organisationer, i andra branscher, i den privata sfären eller i det förgångna – inte just här.⁷ Uppfattningen grundar sig i synen på kulturfältet som en redan jämlikt organiserad arena eller på den exceptionalistiska tanken, att kulturen ska undantas krav på jämställdhet.⁸ I båda fallen leder det till att jämställdhetsreformer anses onödiga eller överdrivna. Ett annat sätt att se det är att kulturen är grundläggande för vår demokrati och just därför ska jämställdhet prioriteras där.

”Jämställdhet diskriminerar män”

Att jämställdhet innebär diskriminering av män grundar sig på uppfattningen att den rådande könsmaktsordningen är naturlig eller oproblematisk, vilket innebär att jämställdhetsreformer ger kvinnor oförtjänta fördelar.⁹ Ett alternativt sätt att se det är att jämställdhetssatsningar är ett led i att

avskaffa den könsdiskriminering som pågår överallt i samhället, också på kulturens område.

”Jämställdhet är en generationsfråga”

Tanken grundar sig i antagandet att jämställdhet är något som ska genomföras av nästa generations utövare och makthavare, som antas vara mer lämpade för genusfrågor.¹⁰ Tyvärr finns ingen forskning som entydigt visar att nya utövare är mer jämställda än redan etablerade, tvärtom tenderar nya aktörer på ett fält överdriva de koder och värderingar som redan är verksamma på fältet.¹¹ Är kulturen ojämsställd, finns risken att nästa generation gör den än mer så.

Synsättet osynliggör också det medvetna jämställdhetsarbete som bedrivits av nu verksamma generationer för att förändra maktförhållanden. Jämställdhet uppnås inte av sig självt, utan kräver medvetna strategier och metoder, inte bara av en generation utan av flera.

”Jämställdhet hotar den konstnärliga kvaliteten”

Konstnärlig kvalitet är ett av de mest centrala begreppen på det konstnärliga fältet. Trots att begreppet ingår i de nationella kulturpolitiska målen är det omöjligt att enas kring en slutgiltig definition. Vad konstnärlig kvalitet är kommer och bör alltid vara föremål för en ständigt pågående diskussion. På kulturfältet anses dock konstnärlig kvalitet många gånger stå i konflikt med de demokratiska målen enligt argumentet ”antingen stöds konstnärlig kvalitet eller så stöds jämställdhet”. Den konstruerade motsättningen motverkar jämställdhet på kulturfältet.¹² Ur ett jämställdhetsperspektiv uppnås konstnärlig kvalitet först när diskriminering avskaffas och en mångfald av utövare får ta del av de offentliga medlen.

”Jämställdhet hotar kulturarvet”

Tanken grundar sig på uppfattningen att kulturarvet befolkas av ett antal manliga konstnärer med uppnådd konstnärlig kvalitet. Föreställningen om en ärvd ojämsställdhet, beklaglig men naturlig, gör att dagens jämställdhetsarbete blir omotiverat och orättvist.¹³ I dag har bilden av det enkönade manliga kulturarvet utmanats många gånger. Att argumentera för bevarandet av ett manligt kulturarv betraktas som i bästa fall oinformerat.

”Jämställdhet hotar den konstnärliga friheten”

Argument om att konstnärlig frihet inte går att kombinera med jämställdhetskrav bygger på missuppfattningen att jämställdhetskrav fordrar att konstnärer ska gestalta något särskilt i den konstnärliga utövningen. Tanken grundar sig på en sammanblandning av utövare och uttryck och tar form av en formulerad motvilja gentemot regeringens jämställdhetskrav.¹⁴ Det är ett missförstånd; jämställdhet handlar om utövarnas villkor, om en rättvis fördelning av de gemensamma resurserna och om att kulturens fördelningspolitik grundar sig på demokratiska värderingar. Vad enskilda konstnärer väljer att uttrycka i sin konst begränsas inte av en rättvis fördelning av medel och resurser.

SLUTSATSER

Dessa tankefigurer utgör, medvetet eller omedvetet, ett motstånd som förhindrar jämställdhetsutvecklingen. Jämställdhetsproblemen förnekas, förskjuts, förringas eller (bort)förklaras. Resultatet blir att strategier för att uppnå jämställdhet ses som omotiverade, irrelevanta eller till och med orättvisa. Den nödvändiga viljan, själva förutsättningen för förändring, undermineras och jämställdhetsfrågan riskerar att fastna på vägen. En medvetenhet om dessa tankefigurer gör det lättare att argumentera för vikten av jämställdhetssatsningar, också på kulturens område.

Biograf Draken, Folkets Hus, Göteborg

Svenska Filminstitutets uppdrag

BAKGRUND

I 2006 års filmavtal formulerades för första gången en jämställdhetsrekommendation. Av de filmer som fick stöd av Svenska Filminstitutets, herefter Filminstitutet, konsulenter borde minst 40 procent kvinnor utgöra kategorierna manusförfattare, producenter och regissörer. Men vid filmavtalets slut, år 2012, hade målen inte uppnåtts. Andelen kvinnliga regissörer som fick konsulentstöd för långspelfilm låg på 30 procent, manusförfattare på 35 procent och producent på 32 procent.¹⁵ Filmer i de kortare formaten, kort dokumentär och kortfilm, hade högre andel kvinnor. Mönstret var generellt: ju större budget, desto lägre andel kvinnor.¹⁶

Det nya filmavtal som trädde i kraft 1 januari 2013 har ännu tydligare jämställdhetsmål än det föregående. Produktionsstöden *ska* nu fördelas jämnt mellan kvinnor och män. Vid utgången av 2015 ska summan av de utdelade stöden under avtalsperioden ha delats ut till 50 procent kvinnor och 50 procent män inom var och en av de tre yrkeskategorierna regissör, manusförfattare och producent.

UPPDRAG OCH PENGAR

År 2010 publicerade Filminstitutet rapporten *00-talets kvinnliga debutanter och jämställdheten* vars huvudsakliga slutsats var att den sneda könsfördelningen inom filmregiyrket börjar redan i unga år och att det är nödvändigt med satsningar på unga kvinnliga filmare för att underrepresentationen ska brytas.¹⁷ Mot bakgrund av denna slutsats, samt insikten att jämställdhetsrekommendationen i filmavtalet inte såg ut att nås före avta-

lets slut, satsade regeringen 1,1 miljoner kronor till unga kvinnliga filmare i växthusprojekt under hösten 2010 och 2011.¹⁸

Skälet till beslutet angavs vara att ”utvecklingen går inte lika fort överallt och det är fortfarande långt kvar till en jämställd svensk filmproduktion, i synnerhet när det gäller regi av långspelfilm.”¹⁹

2011 följdes satsningen upp med 6,5 miljoner kronor under perioden 2011–2014 med det uttalade målet att utgöra fortsättningen på den redan initierade satsningen på unga kvinnliga filmare i växthusprojekt, 2010.²⁰ I september 2011 fick Filminstitutet ytterligare 750 000 kronor för projektet²¹, vilket gjorde att satsningen totalt bestod av drygt 7,2 miljoner kronor under åren 2011–2014.²² Det långsiktiga målet var att bidra till en ökad balans mellan kvinnor och män i fördelningen av stöd till svensk filmproduktion.

VAD HAR FILMINSTITUTET GJORT AV PENGARNA?

Större delen av de inledande två årens växthusstöd kom att satsas på unga kvinnliga filmare via 19 regionala resurscentrum för film och video. Att medlen distribuerades via dem var kopplat till målsättningen att arbeta via de ordinarie kanalerna och att nå ut till en så stor målgrupp som möjligt för att få ett genomslag för satsningen.

Eftersom resurscentrumen har i uppdrag att främja regional och lokal filmverksamhet, särskilt för barn och ungdom, var det naturligt att direkt involvera dem i arbetet med den särskilda satsningen. På så

sätt hoppades Filminstitutet att sätta igång processer som sedan kunde tas över och drivas vidare regionalt, det vill säga skapa ett lokalt ägarskap kring frågorna.

STÖD TILL UNGA KVINNOR

Filminstitutet valde inledningsvis att satsa större delen av de tilldelade medlen på direkt stöd till unga kvinnliga filmare med syfte att få ett så stort och långsiktigt genomslag som möjligt. Fokus låg på åldersspannet 15–26 år, med särskilt beaktande av verksamheter inriktade mot åldrarna 15–20 år. De regionala resurscentrumen hade hösten 2010 möjlighet att söka bidrag för växthussatsningar i form av stöd till produktion av kortfilm (max 50 000 kronor) och stöd till nätverksbyggande projekt (max 100 000 kronor).

Valet att fokusera på just gruppen 15–26 år, med särskilt fokus på åldrarna 15–20 år, var enligt Filminstitutet en strategi för att bryta mönster som sätts redan i unga år. Filminstitutet menade att för att åstadkomma långsiktiga förändringar krävs det satsningar som tar sikte på framtiden och fokuserar på kommande generationer. Här lutade de sig på slutsatserna i rapporten *00-talets kvinnliga debutanter och jämställdheten*, men inriktningen kom att förändras med tiden.²³

FORSKNING

En mindre del av medlen, cirka tio procent, använde Filminstitutet till en kartläggning av kontaktytor och förutsättningar för unga att göra film. Uppdraget genomfördes av filmvetaren Annika Wik, och presenterades i rapporten *Inför nästa tagning. Hur kan förutsättningarna bli bättre för unga kvinnors filmskapande?*²⁴. Studien visar att unga kvinnor kan få förbättrade förutsättningar genom ett ökat medvetandegörande av hur genus påverkar vardagliga handlingar, vilket i sin tur har direkt inverkan på individens handlingsutrymme och på verksamheter i stort.

En särskilt viktig arena att förändra är, enligt rapporten, landets filmutbildningar. Dels handlar det om att genom utbildningar och erfarenhetsutbyten öka genusmedvetenheten, dels om olika slags insat-

ser för att ge stöd till nyutexaminerade. Detta mot bakgrund av att tiden efter filmskolan visat sig vara den mest kritiska för unga kvinnors möjligheter att arbeta med filmskapande. Dessutom understryker studien behovet av att nyansera bilden av filmbranschen, bland annat genom att bredda urvalet av förebilder.²⁵

FILMINSTITUTETS (OM)DEFINITION AV UPPDRAGET

Rapporterna bidrog med ytterligare kunskap kring frågan om vilket slags stöd som behövs för att förbättra situationen för kvinnors filmskapande. Mot bakgrund av dessa resultat, men också utifrån en intern utvärdering av de inledande två årens arbete med växthusstödet och samtal med resurscentrumen, beslutade Filminstitutet 2012 att göra vissa förändringar i arbetet med regeringsuppdraget. Även fortsättningsvis skulle större delen av medlen satsas på regionala projekt initierade av de regionala filmresurscentrumen, men stödet riktades nu mot två specificerade områden.

Växthusverksamhet, med fokus på yngre målgrupper och med syfte att väcka intresse och bredda rekryteringen. Insatserna ska ge möjligheter bland annat till att bygga nätverk och träffa professionella filmare genom aktiviteter som filmläger, filmkurser eller workshoppar. Här beviljas stöd upp till 100 000 kronor. Filminstitutets definition av växthusverksamhet är ”uppmuntrande insatser som ger många möjlighet att utforska filmmediet och i hushåll riktat mot åldersspannet 15–26 år”.²⁶

Talangutveckling, med fokus på unga kvinnor som arbetar med film och som kommit lite längre i karriären. Syftet är att utveckla deras filmskapande samt stärka nätverk. Arbetet kan ske genom samverkan mellan två eller flera regioner för att exempelvis investera i kontinuerlig coaching eller utveckla mentorprogram. Filminstitutets definition av talangutveckling är insatser för ”individer med potential att berika svensk film och är inte åldersdefinierat”.²⁷

Denna förändring är ett sätt att kvalitetssäkra stödet och säkra måluppfyllelsen. Det har också, enligt Filminstitutet, varit ett sätt att lyssna på den kritik som formulerades bland annat av regionerna som

ansåg att den åldersspecifiserade unga målgruppen – 15–26, med särskilt beaktande av åldersgruppen 15–20 år – i de tidigare utlysningarna varit en begränsning och ett problem.²⁸ Att vara ung kan tolkas dels som ålder, dels som år i branschen, understryker Filminstitutet, men betonar att det är avgörande att arbeta med båda målgrupperna samtidigt. För att rekrytera nya kvinnor till filmbranschen behövs också förebilder.

Jämställdhetssatsning på filmområdet

Pengar

(2010: 1,1 miljon kronor)
2011–2014: 6,5 miljoner kronor
2011: 750 000 kronor

Satsningen består totalt av drygt 8,3 miljoner kronor under 2010–2014.

Satsning på:

- Växthusstöd
- Talangutveckling
- Forskning av Annika Wik, vid Filmvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, *Inför nästa tagning. Hur kan förutsättningarna bli bättre för unga kvinnors filmskapande?*²⁹

ORGANISATION OCH KOMMUNIKATION

Filminstitutet beskriver sitt arbetssätt som jämställdhetsintegrering, och sitt översiktliga mål som att ”jämställdhetsperspektivet genomsyrar allt som görs på Svenska Filminstitutet: från produktionsstöd till val av filmer att lyfta fram från arkivet, från stöd till visningssektorn till rekrytering av ny personal. Filminstitutet har som mål dels att vara en jämställd arbetsplats, dels att skapa förutsättningar för en jämställd filmproduktion.”³⁰

På hemsidan kommuniceras Filminstitutets jämställdhetsarbete tydligt. Jämställdhetsarbete bedöms numera som ett centralt förändringsarbete på Filminstitutet. Filminstitutets jämställdhetsarbete har en klar struktur och är nära kopplat till den ordinarie verksamheten, vilket innebär att

även det särskilda uppdraget inlemmas i och blir en del av det dagliga arbetet, vilket är mycket positivt.

FORTSATT ARBETE

Filminstitutet har tagit fram en handlingsplan som syftar till att nå målet en jämställd filmproduktion i Sverige vid utgången av 2015.³¹ *Handlingsplanen På väg mot en jämställd filmproduktion* omfattar fem punkter utifrån det som Filminstitutet betecknar som återkommande myter i diskussionen om jämställdhet. Dessa fem myter ska åtgärdas eller ”krossas” genom olika åtgärder från Filminstitutets sida.

Det finns få kompetenta kvinnliga filmare: Besvaras med en satsning på en webbplats som ska synliggöra nordiska kvinnliga filmare från filmkonstens början till i dag, *Nordic Women in Film*.

Kvinnor får inte göra sin andra eller tredje film: Besvaras med ett kollegialt förändringsprogram, *Movement*, som erbjuder individuell utveckling och ömsesidigt lärande och ska ge de kvinnliga regissörerna strategier och verktyg för att ta sig an filmbranschen. *Movement* löpte under 2013 och bestod av fem väletablerade kvinnliga långfilmsregissörer som deltog tillsammans med tio kvinnor som hittills hade gjort en lång spelfilm. Programmet syftade till att stärka kvinnliga regissörer i att ta sin filmidé genom finansieringsprocessen till färdig film. Filminstitutets VD Anna Serner och Tove Torbiörnsson, chef för avdelningen Omvärld, satte igång satsningen. Professor Anna Wahl vid Kungliga tekniska högskolan har lett utbildningsdagarna.

Att räkna leder inte till ökad jämställdhet: Besvaras med att Filminstitutet synliggör räknandets del i det systematiska arbetet samtidigt som Filminstitutet understryker att det ännu tydligare ska genomsyra det vardagliga arbetet.

Färre tjejer drömmer om att bli regissörer: Besvaras med att Filminstitutet satsar på att ta fram förebilder och mentorer för unga tjejer och startar projekt i syfte att långsiktigt stärka jämställdheten inom de områden som unga filmare rör sig i.

Viljan att förändra saknas hos de som har makten: Besvaras med att Filminstitutet tydliggör sin makt-

position och samtidigt meddelar att Filminstitutet har viljan. De satsar på att ta fram mer kunskap om hur branschen fungerar genom att initiera ett forskningsprojekt tillsammans med film- och tv-producenterna och forskargruppen Fosfor på Kungliga tekniska högskolan. Forskningen bedrivs nu vidare på Kungliga tekniska högskolan med medel från Vinnova.

Forskaren Annika Wik undersöker hur landets filmutbildningar kan stödja kvinnliga filmare inför det stundande mötet med en ojämställd filmbransch i rapporten som planeras att publiceras under 2014 med titeln *Nästa tagning – filmutbildningar: På väg mot jämställd filmproduktion*.

POSITIVA RESULTAT

Stöd i filmavtalet. Filminstitutets uppdrag har en tydligt kvantitativ karaktär, att öka andelen kvinnliga filmskapare. Att detta uppdrag är direkt relaterat till jämställdhetsmålet i filmavtalet upplevs som ett stort stöd och ger Filminstitutet det mandat som behövs i arbetet för att främja jämställdhet på filmområdet.

Av Filminstitutets uppgifter framgår att de filmer som fått stöd av Filminstitutets långfilmskonsulenter har ökat under avtalsperiodens första år. 2013 hade 38 procent av de långa spelfilmer som fått stöd av Filmhusets konsulenter kvinnlig regissör, 46 procent kvinnlig manusförfattare och 60 procent kvinnlig producent.

Detta tolkas som ett direkt resultat av de skarpa avtalsformuleringarna eftersom de leder till än tydligare prioriteringar från Filminstitutet sida i fråga om särskilda satsningar och projekt, men också i det kontinuerliga arbetet. Det tydliga uppdraget i filmavtalet är centralt för att jämställdheten ska nå resultat.

Lyhördhet. Den öppenhet som Filminstitutet uppvisade inför resurscentrumens synpunkter på satsningens åldersbegränsningar har skapat goda förutsättningar att nå målen. En öppenhet för att anpassa och justera satsningars inriktning under arbetets gång är centralt för ett lyckat jämställdhetsarbete.

Kortsiktiga effekter. Den relativt stora omfattningen i tid och pengar gav satsningen bra förutsättningar. Filminstitutet menar att det särskilda uppdraget har gett en mängd kortsiktiga effekter som har påverkat unga kvinnors möjligheter för filmskapande märkbart. Det handlar om ett ökat antal nätverk och kontakter för unga kvinnor som vill göra film, om ökad reell tillgång till att pröva på att göra film för kvinnor, om att fler unga kvinnor fortsätter att arbeta med film och om att det har skapats ett ökat antal arenor och mötesplatser betydelsefulla för både unga och inte så unga kvinnor.

Ökad kunskap. Kunskapen kring unga kvinnors möjligheter att göra film, liksom kunskapen kring vilken betydelse kön och genus har i filmbranschen har ökat i och med de rapporter som Filminstitutet har låtit göra och publicera.

Både integrerat och särskilt. Filminstitutets ordinarie arbete med jämställdhet och det särskilda uppdraget är både relaterade och skilda åt. De är skilda åt eftersom det är olika medel som används till de olika satsningar som rubriceras jämställdhetsprojekt. De är sammankopplade genom det sätt som Filminstitutet ramar in sitt arbete med jämställdhet, men också mer konkret i och med rapporten 00-talets regidebutanter och jämställdheten, som Filminstitutet tog fram och som utgjorde en viktig bakgrund till satsningen på unga kvinnor.

UTMANINGAR

Kortsiktighet. De kortsiktiga effekterna, konkreta projekt som har fått medel genom resurscentrumen och den ökade belysningen på frågan, är goda. Det är dock svårare att i dagsläget identifiera långsiktiga effekter, om satsningen verkligen bidrar till en ökad balans mellan kvinnor och män i fördelningen av stöd till svensk filmproduktion på lång sikt. Däremot betonar Filminstitutet att arbetet siktar på långsiktig förändring och att ett antal viktiga processer är igångsatta.

Stigmatiserande satsningar. Satsningarna på jämställdhet har kommit att i stor utsträckning handla om utbildning, nätverk och mentorprogram för kvinnor. Det kan upplevas som resursslöseri för de kvinnliga filmare som har gedigna filmutbild-

ningar bakom sig. Även om dessa insatser kan vara betydelsefulla för kvinnliga filmares konstnärskap, kan de bidra till en stigmatisering av kvinnliga filmare som varandes i särskilt i behov av utbildning och vägledning. Ytterligare en aspekt är att även om det naturligtvis är viktigt med ökad kunskap för att uppnå jämställdhet, räcker inte det. En ensidig betoning på kunskapshöjande jämställdhetssatser skymmer maktperspektivet. Jämställdhet är inte enbart en kunskapsfråga utan lika mycket en fråga om maktrelationer och politisk vilja.

Motstridiga mål. Att jämställdhetsmålen i filmavtalet utgör ett stort stöd för Filminstitutet i arbetet för jämställdhet på filmområdet är konstaterat. Men det nya avtalet innehåller motsägelsefulla mål som motverkar jämställdhet på lång sikt.

Endast etablerad producent kan komma i fråga för att få stöd av Filminstitutet. Till kategorin ”etablerad producent” räknas den som har producerat två långfilmsproduktioner, två dramaproduktioner eller en av varje sort. Detta utgör inte ett direkt jämställdhetshinder, men ett indirekt, eftersom det försvårar för nya oetablerade aktörer att komma in i branschen och bryta könsmaktsordningen.

Det andra problemet i filmavtalet är det omdiskuterade automatstödet som tillfaller filmer med beräknad stark publikpotential och som endast kan gå till filmer med en budget på minst 14 miljoner kronor och med en beräknad publik på minst 250 000 besökare på biograf i Sverige. Automatstödet upptar hälften av filmkonsulenternas långfilmsbudget och är befriat från jämställdhetskrav.³² Inte heller detta är ett direkt jämställdhetshinder, men ett indirekt, eftersom kvinnor mestadels är verkamma i filmgenrer med mindre budgetar och lägre publikmål. Man kan således säga att automatstödet i praktiken motverkar filmavtalets mål om en jämn fördelning av filmstöden.

Anne-Marie Söhrman Fermelin, Film Stockholm/filmbasen och Hanna Sohlberg, Film i Skåne. Projektledare Pure Fiction.

Pure Fiction

Utvecklingsprogrammet *Pure Fiction* var ett av de projekt som tilldelades medel inom ramen för satsningen på film 2012 och 2013. Sex deltagare gavs plats i programmet. Deltagarna i *Pure Fiction* får ett arbets-/utvecklingsstipendium på 50 000 kronor, skräddarsydda workshoppar och utbildningar, resor till och från mötesplatser, uppehålle samt träffar med nyckelpersoner inom filmbranschen. Dessutom får projektdeltagarna ta del av insatser av dramaturg och tillgång till en konsultpott som kan användas för kompetenshöjning. *Pure Fiction* tilldelades 600 000 kronor 2012 och 700 000 kronor 2013. *Pure Fiction* #2 utlyses under våren 2014.

MÖTEN, MINGEL OCH MIDDAGAR

Det är några snöiga dagar i januari och deltagarna i *Pure Fiction* besöker Göteborgs filmfestival. De har mycket på schemat; presentationer, branschmingel, nätverksmiddagar med eller utan mentorer och en hel dags ledarskapsutbildning på Akademi Valand. Bara några veckor tidigare stod en av deltagarna på scen på Cirkus i Stockholm med en Guldbagge i handen. Jenifer Malmqvist vann priset i kategorin Bästa kortfilm med sin film *On Suffocation*.

Jenifer Malmqvist är en av de sex filmare som valts ut att delta i utvecklingsprogrammet *Pure Fiction*. Programmet riktar sig till kvinnor som vill göra fiktion i de längre formaten och är ett samarbete mellan Film i Skåne, BoostHbg och Film Stockholm/Filmbasen. Programmet sträcker sig över ett år och har möjliggjorts med stöd av Svenska Filminstitutets särskilda uppdrag att stärka jämställdheten inom filmbranschen.

Satsningen har utformats av kortfilmskonsulents och talangutvecklaren Hanna Sohlberg på produktions- och resurscentrum Film i Skåne och konsulenten Anne-Marie Söhrman Fermelin på Film Stockholm/Filmbasen. Nu sitter de på ett stim-migt *Le Pain Français* på Vasagatan i Göteborg och berättar om programmets utformning över en hastig lunch, inklämd mellan möten och festivalm- ingel.

– Redan från början visste vi att vi ville anpassa programmet efter de individer som vi jobbade med. Det allra första vi gjorde var att knyta en drama- turg till satsningen, vilket har varit helt avgörande för utvecklingen av de olika filmprojekten, säger Hanna Sohlberg.

Svenska Filminstitutets riktlinjer för de utlysta medlen hade initialt ett fokus på unga kvinnor, målgruppen var begrän- sad till 15–26 år, och på mentorprogram. Genom utformandet av mentor- program skulle kvinnor få starka nätverk samtidigt som de kom i kontakt med förebilder. Men under ut- formandet av *Pure Fiction* förstod projektledarna snart att behovet av mentorer inte var så starkt som man först trott. I dag har det interna kunskapsut- bytet i gruppen och skräddarsydda konsultinsatser ersatt mentorskapet.

– För att få filmer gjorda är det helt andra saker än en mentor som behövs. Därför har vi skapat en konsultpool så att insatserna anpassas efter vad projekten faktiskt behöver. Vi bedömer det som det ger bättre resultat. Behöver projektet en researcher eller en klippkonsult så kan pengarna i potten gå till det. Det är viktigare att vara lyhörd för projek- tens behov och låta dem styra snarare än att hitta en quick fix, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

STORT GENSVAR

Målet med *Pure Fiction* är att filmprojekten vid programmets slut ska vara så pass färdiga att fil-

marna kan ansöka om större finansiering och hitta samarbetspartners i linje med varje projekts specifika inriktning. Ett viktigt kriterium för att få komma i fråga för satsningen när den utlystes var att projektet befann sig i rätt fas, inte för tidigt och inte för sent. Den finansiella osäkerheten på film- marknaden påverkade också urvalet, fyra av sex deltagare i *Pure Fiction* har med sig större produk- tionsbolag. Det bedömdes som för riskabelt att en- bart satsa på projekt utan bolag. Det avgörande kri- teriet var dock projektens konstnärliga kvaliteter.

– Det låter kanske konstigt, men vi blev förvånade över kvaliteten i projekten. Vi har ju hela tiden hört de där argumenten, att det inte finns några kvinnor med bra projekt, men så satt vi helt plötsligt med 70 genomarbetade och enormt kvalitativa ansökningar, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

– Ja, den vanliga ursäkten, att jämställdheten är så låg för att det inte finns några kvinnliga bra regissörer, den kan vi nu motbevisa, säger Hanna Sohlberg.

Att satsningen har fått ett så pass stort genomslag tror de har att göra med hur utlysningen formul- erades. Tilltalet är avgörande för vem som kän- ner sig manad att söka. Som med Svenska Film- institutets Rookie-satsning, som riktade sig till debuterande långfilmsregissörer, men som inte ap- pellerade till kvinnliga sökande förrän konsulent Andrea Östlund ändrade premisserna och enbart vände sig till kvinnliga filmare. Då fick Rookie många kvinnliga sökande, vilket bland annat re- sulterade i Lisa Aschans prisbelönta film *Apflick- orna*.

– Personligen tänker jag bara på NHL, när jag hör ordet Rookie, säger Anne-Marie Söhrman Ferme- lin.

För Anne-Marie Söhrman Fermelin och Hanna Sohlberg var det också tydligt att kvinnor gener- ellt är äldre än män när de söker och att de söker med mer genomarbetade projekt. Det krockar med

åldersbegränsningen i satsningen, att medlen ska gå till projekt som riktar sig till kvinnor i åldrarna 15–26. Den avgränsningen har varit svårt att hantera på ett praktiskt plan, menar projektledarna för *Pure Fiction*.

– De som vi verkligen kan göra skillnad för är ofta 30 år eller äldre. För oss är det i den åldern som vi kan göra en mer betydande insats. Därför är det bra att satsningen kommit att breddas till att också handla om talang. I *Pure Fiction* kan en ung kvinna vara ganska långt över 30, säger Hanna Sohlberg.

Upphovskvinnorna bakom *Pure Fiction* välkomnar pengarna riktade till kvinnors filmskapande. Men det är inte enorma summor; de 700 000 kronorna som tilldelats *Pure Fiction* ska räcka till utvecklingen av sex stora filmprojekt inklusive utveckling, utbildning och skraddarsydda insatser till sex kvinnliga filmare. Motsvarande belopp, 700 000 kr, är en standardbudget för en nio minuter lång kortfilm.

– Vi är självfallet väldigt glada för finansieringen men vill betona att vi som produktions- och resurs-

centrum satsar ett lika stort belopp. Budgeten är i själva verket runt 1,5 miljoner kronor, säger Hanna Sohlberg.

VIKTIGA FRÅGOR

Särskilda satsningar, öronmärkta pengar eller en radikalare filmpolitik; för initiativtagarna till satsningen finns det ingen konflikt mellan tidsbegränsade satsningar och ett ordinarie jämställdhetsarbete. Både och behövs, och det är en självklarhet för dem att arbeta för jämställdhet inom filmbranschen.

– Ja, det är vårt ansvar. Nästan alla deltagarna har upplevt att de har haft bekanta i filmbranschen som varit kritiska till satsningen. Den kritik vi får kommer mest från ”vita kränkta män”, så då pratade vi om det, vilka argument kan vi använda oss av? För oss är det viktigt att det är pengar från regeringen som ligger bakom det vi gör, att det finns ett politiskt beslut i grunden. Det är ett avgörande stöd för oss när vi genomför satsningen, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

Karen Helene Haugaard, Jenifer Malmqvist, Annika Gustafson och Anne-Marie Söhrman Fermelin presenterar *Pure Fiction* för branschen på Göteborgs filmfestival 2014.

Att satsningen rör upp känslor tolkar Hanna Sohlberg och Anne-Marie Söhrman Fermelin som att det de gör faktiskt betyder något.

– Särskilda satsningar belyser viktiga frågor, ska maktförhållanden ändras så kan det inte ske obemärkt, säger Hanna Sohlberg.

– Och nu har vi verkligen möjligheter och verktyg att förändra maktstrukturerna, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

Efter lunchen på *Le Pain Français* ska Anne-Marie Söhrman Fermelin och Hanna Sohlberg förbereda sig för det mingel där de ska meddela att *Pure Fiction* #2 ska utlysas och genomföras. Det stora antalet ansökningar i första utlysningen kändes närmast som ett tvång att genomföra ett till projekt. *Pure Fiction* #2 tilldelades nyligen 700 000 kronor och den nya satsningen har helt lämnat mentorskapet bakom sig.

SÅ LÄNGE DET BEHÖVS

Ytterligare en nyhet är att formaten också inbegriper 45 minuter och 60 minuter, vid sidan om långfilm. Så som långfilmsbranschen ser ut bedömdes det som orealistiskt att sex långa spelfilmer skulle produceras varje år. Risken blir att projekten konkurrerar med varandra. Därför är *Pure Fiction* #2 öppen också för tv och transmedia, det vill säga ett berättande som rör sig mellan olika media och plattformar. Det ska finnas fler möjligheter än långspelfilm på bio, menar Hanna Sohlberg och fortsätter:

– Det är ganska skört det vi gör och vi har ett stort ansvar när vi utvecklar projekt med debutanter. Vad händer sedan när projekten är utvecklade och redo att spelas in? Det är då de stora kostnaderna kommer in och det behöver finnas ordentliga medel för produktion.

Dessa medel är förslagsvis öronmärkta medel för produktionsstöd till kvinnor, centralt avsatta hos Svenska Filminstitutet som ska gå till ett visst antal filmer med upphovskvinnor. Ett antal miljoner som kontinuerligt skulle kunna komplettera det ordinarie långfilmsstödet.

– Vi behöver något som stärker sådana här satsningar. Moderna museet bad om 50 miljoner kronor för att köpa in konst av kvinnor, vi borde också kräva 50 miljoner. I långfilmssammanhang är det inte ens särskilt mycket pengar. Vill man förändra strukturer så måste man våga satsa, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

Värdet av ett nätverk och kompetenshöjningens effekter, resultaten av *Pure Fiction*, är svåra att mäta i siffror. Men projektledarna ser det som en viktig följd att projekten har fått stabilare grund, så att de kan gå vidare in i filmbranschen med bättre förutsättningar.

– För oss är det oerhört motiverat att göra sådana här satsningar, säger Anne-Marie Söhrman Fermelin.

– Och det ska göras, tills det inte behövs längre, fyller Hanna Sohlberg i.

Vikingaflickan Disa, Historiska museet, Stockholm.

Statens historiska museers uppdrag

BAKGRUND

Regeringen gav 2007 särskilt ekonomiskt stöd till Moderna museets kampanj *Det andra önskemuseet*, som syftade till att skapa bättre balans mellan manliga och kvinnliga konstnärskap i museets samlingar. I propositionen *Tid för kultur* bedömde regeringen det vara nödvändigt att arbetet för att uppnå jämställdhet mellan könen fortsatte och gav avtryck på kulturpolitikens alla områden.³³

UPPDRAG OCH PENGAR

Statens historiska museer, hädanefter Historiska museet, tilldelades tre miljoner kronor för att under 2011 och 2012 ta fram underlag och utveckla metoder för en mer jämställd representation i samlingar och utställningar och för att utarbeta nya sätt för jämställdhetsaspekter att få större genomslagskraft i museernas verksamhet.³⁴

I uppdraget stod att Historiska museet ska beakta och visa på goda exempel både nationellt och internationellt. Uppdraget skulle genomföras i samverkan med universitet och högskolor samt med berörda institutioner och organisationer på kulturområdet. Historiska museet skulle särskilt samråda med Riksförbundet Sveriges museer och de centrala museerna.³⁵

ORGANISATION OCH KOMMUNIKATION

Enligt rapporteringen från Historiska museet arbetade museet snabbt fram en fungerande organisation, JÄMUS, och en projektplan med tydlig ansvarsfördelning där olika projekt och insat-

ser kopplades till uppdraget. Av strategiska skäl, såsom ägarskap, hållbarhet och att skapa en plattform att arbeta utifrån, valde Historiska museet att låta arbetsgruppen JÄMUS bestå av personer från Historiska museet, med god kännedom om jämställdhet och med olika kunskaper och erfarenheter från olika avdelningar och verksamheter inom organisationen. Genom denna konstruktion fick arbetsgruppen en bredd i kompetens och möjligheter att nå ut till hela verksamheten inom den egna organisationen, men också till de sfärer inom museisektorn som Historiska museets olika verksamheter ingår i. Dessutom var det en konstruktion som synliggjorde det tillfälliga regeringsuppdraget samtidigt som det förstärkte det interna arbetet med jämställdhet. Det var en tydlig och transparent organisation, både utifrån och inifrån.

En viktig del av JÄMUS strategi har varit att kommunicera uppdraget kontinuerligt via olika slags kanaler och att i största möjliga mån ha ett kontinuerligt samtal med berörda parter. JÄMUS har en sida på Historiska museets webbplats med information om uppdraget och möjlighet att ta del av seminarier och material.³⁶

Arbetsgruppen har livesänt alla sina utåtriktade aktiviteter via webb. Allt material finns också tillgängligt på webbsidan, som förutom att vara en plats för information och kommunikation fungerar som ett öppet arkiv även efter det att uppdraget avslutats.

HISTORISKA MUSEETS DEFINITION AV UPPDRAGET

Historiska museet tolkade begreppet jämställdhet i uppdraget som ”jämställdhet mellan könen samt hbtq-fältet” där hbt står för homosexuella, bisexuella och transpersoner, och q avser queer.³⁷ Denna definition är utgångspunkten för det genusperspektiv som museet utgår från i arbetet med uppdraget. Som målgrupp såg de museer i vid mening och valde att inte enbart prioritera statliga museer utan att i stället bjuda in brett i museisektorn. Museet har också i hög grad fokuserat på samverkan med olika aktörer.

VAD HAR HISTORISKA MUSEET GJORT AV PENGARNA?

I enlighet med uppdraget har JÄMUS arrangerat seminarier samt samverkat med en mängd olika aktörer från de områden som pekades ut i uppdraget. JÄMUS arbete har varit tydligt förankrat i både forskning och beprövad erfarenhet, och varit direkt kopplat till museernas vardag och verksamhet. Uppdraget har också haft en styrgrupp, som bland annat ansvarat för fördelningen av medel inom projektet.

JÄMUS genomförde sitt uppdrag genom ett antal delprojekt inom tre fokusområden: samlingar, utställningar och kunskapslyft.

SAMLINGAR

Inom fokusområdet samlingar har JÄMUS drivit delprojektet *Digitaliserade samlingar och genusperspektiv på internet*, vars syfte är att undersöka hur museer kan arbeta med digitaliserade samlingar och genus- och hbtq-perspektiv utanför sina egna databaser. JÄMUS har också startat *The Unstraight Museum och Article One – utveckling av digitalt och användardrivet museum med genus och hbtq-perspektiv*, vilket är ett samarbete mellan JÄMUS och föreningen The Unstraight Museum (TUM). Samarbetet ska bland annat leda till att The Unstraight Museum utvecklar nya metoder för hur museer kan arbeta med hbtq- och genusmedvetna samlingar genom att vidareutveckla webbsidan www.unstraight.org.

UTSTÄLLNINGAR

Inom fokusområdet utställningar har JÄMUS genomfört bland annat delprojektet *Genusintegration i befintliga utställningar – exemplet Vikingar*, som syftar till att utveckla metoder för att med små medel göra en befintlig utställning mer genusmedveten. JÄMUS har också drivit delprojektet *Genusperspektiv vid nyproduktion av utställningar*, som har haft som mål att arbeta fram verktyg för nyproduktion av utställningar med genusperspektiv.

KUNSKAPSLYFT

Inom fokusområdet kunskapslyft genomfördes ledarskapsutbildningen för museichefer, *Leda mångfald*, som omfattade sex heldagar under perioden 2012–2013 och fokuserade på både genusteori och ledarskap. JÄMUS seminarier kan också betraktas som kunskapslyft, men relaterar samtidigt till uppdraget att visa goda exempel samt samverka med organisationer på fältet. JÄMUS seminarier bestod av fyra heldagsseminarier och omfattade en hearing samt berörde teman som genusmedvetna utställningar, genusmedveten museipedagogik och att genusifiera samlingar.

Jämställdhetssatsning på museiområdet

Pengar

30 april 2011–30 april 2012: 3 miljoner kronor.

Satsning på:

- genusfokus på samlingar
- genusfokus på utställningar
- genusfokus på kunskapslyft.

FORTSATT ARBETE

Erfarenheter och kunskaper från projekten har fortsatt att spridas, bland annat arrangerade JÄMUS en heldag under den årliga branschträffen *Museernas vårmöte* 2013. En slutpublikation från JÄMUS är under produktion, som ska bli en antologi med konkreta beskrivningar av och reflektioner kring olika metoder att arbeta för en mer jämställd representation i museers samlingar. Antologin ska publiceras under våren 2014 och beräknas finnas tillgänglig på *Museernas vårmöte* 2014.

Flera av de projekt som var del av det tidsbegränsade uppdraget har skapat nya verktyg för att arbeta med jämställd representation i samlingar, eller på andra vis medverkat till att JÄMUS arbete lever vidare även efter uppdragets avslutande. Ett exempel är samverkansprojektet *The Unstraight Museum och Article One – utveckling av digitalt och användardrivet museum med genus och hbtq-perspektiv* som skett i samverkan med The Unstraight Museum, Riksantikvarieämbetet, Kulturarv utan gränser, Livrustkammaren och National Historical Museum Tirana. I framtiden blir det fler internationella samarbeten; projektet heter fortsättningsvis *No norm*.

Inom ramen för satsningen sökte Historiska museet externa medel från Statens kulturråd för att kunna genomföra forskningsprojektet *Polysemantiskt digitalt samlande*. Begreppet "polysemantiskt" tar fasta på att föremål, berättelser och information kan ha flerfaldiga betydelser och projektet syftar till att skapa förståelse för och ta tillvara på nya möjligheter i museers digitala samlingssystem för information, tillgänglighet och användbarhet. Medel beviljades och projektet löper 2012–2014.

POSITIVA RESULTAT

Förstärker det ordinarie arbetet. I JÄMUS slutrapport skriver Historiska museet att kunskaperna om ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i den ordinarie verksamheten. Historiska museets val att arbeta med den befintliga personalens kunskap och kompetens har gett goda resultat form av integrerat jämställdhetsarbete, vilket leder till långsiktiga konsekvenser.

Långsiktighet. Uppdraget har tydligt varit relaterat till den ordinarie verksamheten och JÄMUS har tagit sin utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Detta och att arbetet varit behovsorienterat och inriktat på samverkan med museisektorn har ökat möjligheterna till hållbara och långsiktiga effekter. Därtill visar Historiska museet i slutrapporten ett tydligt ägarskap och en vilja att driva frågorna vidare, något som ytterligare bidrar till goda möjligheter för långsiktiga effekter. Den övergripande frågan blir hur detta arbete framgent inkluderas i eller utgör en del av det ordinarie arbetet med jämställdhetsintegrering på myndigheten.

Synliggörande och fler perspektiv. Historiska museet betonar att en tydlig effekt av JÄMUS är att arbetet med genusfrågor och jämställdhet i museer blivit synliggjort. Men satsningen har också lett till att vikten av att arbeta för allas delaktighet utifrån fler perspektiv har lyfts fram. I JÄMUS slutrapport betonas vikten av att ett jämställdhetsarbete bör utgå från ett genusperspektiv "som också omfattar hbtq-frågor och i förlängningen även bör kopplas till alla diskrimineringsgrunder: kön, könsidentitet, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller ålder".³⁸ JÄMUS projekt har visat på betydelsen av att museerna bidrar till samhällsdiskussionen kring representation ur ett intersektionellt perspektiv. JÄMUS har bidragit till att genus på museer i lite högre utsträckning ses som en viktig samhällsfråga och diskuteras i ökad omfattning på fler arenor.³⁹

Ökad kunskap, ökad vilja. En ökad kunskap kring de problem och behov som finns inom museisektorn är ett viktigt resultat av satsningen. JÄMUS har också bidragit till ökad kunskap kring hur museer kan arbeta med att integrera genus och hbtq-perspektiv i sina dagliga verksamheter, tagit fram nya metoder, nya verktyg, nya nätverk, förnyat utställningar samt skapat mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Utbildningen *Leda mångfalt* har skapat ökad medvetenhet av betydelsen av att låta ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv genomsyra verksamheten och har också skapat ett nytt nätverk för museichefer från hela landet. Dessutom synliggjorde utbildningen ett konkret behov inom museisektorn av att utvidga utbildningen till att omfatta även operativa ledare i organisationerna.

UTMANINGAR

Snäva tidsramar. Liksom många museer har Historiska museets verksamhet långa planeringsprocesser med projekt och utställningar förberedda flera år framåt. Satsningens korta tidsramar begränsade JÄMUS arbete, framför allt i kritiska faser som uppstart, utformning och inriktning. Fastän JÄMUS varit ett lyckat projekt skulle lyhördhet och bättre planering från uppdragsgivarens sida ha gett projektet bättre förutsättningar att utforma – och testa – än mer utmanande metoder.

Fortsatt arbete krävs. JÄMUS har förbättrat förutsättningarna för jämställdhet i museisektorn tack vare en ökad kunskapsgrad, museets ambition att fortsätta erfarenhetsutbytet samt en rad uppstartade verksamheter som fortsätter efter satsningens slut. JÄMUS påpekande att arbetet med jämställdhet i museer bör utgå från ett genusperspektiv som också omfattar hbtq-perspektiv och i förlängningen alla diskrimineringsgrunder är viktigt. Den nytillsatta museiutredningen bör beakta denna insikt. Det framstår också som viktigt att statsmakterna även i fortsättningen ser till att det finns förutsättningar för att bedriva ett långsiktigt jämställdhetsarbete inom museisektorn.

Katty Hauptman, projektledare och Li Kolker, lärandeproducent, JÄMUS.

Bland härskare och härskarinnor

Inom området utställningar har Statens historiska museer bland annat genomfört projektet *Genusintegrering* i befintliga utställningar, exemplet *Vikingar*, vilket kostat närmare 100 000 kronor i praktisk produktion, exklusive personalkostnader. Målet med projektet har varit att med små medel göra en befintlig utställning mer genusmedveten och förändra hur utställningen uppfattas. Arbetet med utställningen *Vikingar* genomfördes under 2012, i samarbete med skolklasser från Rytmus gymnasium. Efter projektets slut gjorde museet på eget initiativ en uppföljning med nya skolklasser som på nytt fick utvärdera utställningen.

KUNSKAP I HUSET

Det är fullt med barn och unga på Historiska museet, i entrén, i kapprummet och överallt i utställningen *Vikingar*. Några flickor inspekterar den nästan levande vikingaflickan som står mitt i utställningen. För tusen år sedan levde hon på Birka. Hennes grav hittades för hundra år sedan men det är först nu som Historiska museet har återskapat hennes ansikte och som hon har fått ett namn, Disa. Namnet har museets unga besökare fått utse genom röstning.

Katty Hauptman, projektledare för arbetsgruppen JÄMUS och Li Kolker, pedagog i samma grupp, rör sig vant genom utställningen och slår sig ner i en lugnare avdelning för grupparbeten och samtal. JÄMUS är projektgruppen som skapades för att genomföra det jämställdhetsuppdrag som Historiska museet tilldelades 2011. Tidigt gjordes avvägningen att integrera satsningen i den ordinarie verksamheten och att arbeta med den befintliga personalen för att tillvarata kunskap och kompetens.

– Vi har så bra genuskunskap på museet, med såväl forskningskompetenta personer som praktiker som arbetar med genus i visningar och workshoppar. JÄMUS gav oss möjligheten att på ett tydligt sätt använda den kompetensen och ge frågorna prioritet. Att tillvarata den kunskap vi har, det var utgångspunkten när vi började. Vi använder vår egen personal så att det vi gör lever vidare också efter projektets slut, säger projektledaren Katty Hauptman.

TRE FOKUSOMRÅDEN

JÄMUS har tre fokusområden, att ta fram underlag och utveckla metoder för en mer jämställd representation i samlingar och utställningar, samt kunskapslyft. De två första målen var formulerade i regeringsuppdraget och syftade på att förändra maktrelationerna mellan både människor och föremål i museets utställningar och samlingar. Att kunskapen också behövde höjas insåg projektgruppen efter den första hearing som museet genomförde med museisektorn när satsningen startade.

Hearingen, med både problemformulerande och inspirerande föreläsningar, resulterade bland annat i chefsutbildningen *Leda mångfald* där tjugio chefer från hela landet möttes och utbildades under tre tvådagarskonferenser på internat. Beslutet att fokusera på cheferna i museisektorn grundade sig i insikten att det är cheferna som har nyckelpositionerna i organisationerna.

– Kompetensutveckling sker hela tiden i organisationer, men det är chefen som bestämmer vilken kompetensutveckling som medarbetarna ska ha. Finns det många chefer som tycker att genus är viktiga frågor så får fler i organisationen möjligheten att öka sin genuskompetens, säger Katty Hauptman.

FÖRÄNDRA GAMLA MÖNSTER

Samlingar utgör museernas hjärta och är det som verksamheterna bygger på. Men ofta har föremålen samlats in för länge sedan utifrån en daterad syn på genus och maktrelationer. Informationen om föremålen i samlingarna styr hur museet kan komma att använda dem i utställningssammanhang. Många gånger är informationen om de olika föremålskategorierna ojämlig. Därför är nu Historiska museet inne i en fas där man digitaliserar

arkiven för att tillgängliggöra dem, men också fyller på med ny information.

– Det finns mycket mer information om svärd och krigare än det finns om föremålen i de rika kvinnogravarna. Det generella problemet är att den traditionella representationen berättar historien om mäktiga män och svaga

kvinnor. Finns det ingen information om kvinnors olika roller blir det tyvärr resurskrävande att berätta en historia som säger någonting annat. Därför måste genus vara en medveten prioritering när vi förhåller oss till våra samlingar, säger Katty Hauptman.

– Här till exempel är några föremål från bronsåldern som kallas för rakknivar, säger Li Kolker och visar en monter med några metallföremål i.

Traditionellt har de kallats för rakknivar och har kopplats till män, men det är egentligen ganska osäkert, eftersom det inte finns tillräckliga fyndkontexter för att dra den slutsatsen.

– Antagligen heter de rakknivar för att den arkeolog som först tolkade dem själv hade en rakkniv som var ganska lik. Det är svårt att förändra en etablerad tolkning som slagit rot och blivit norm, säger Katty Hauptman.

MUSEETS LÅNGKÖRARE

För fokusområdet utställningar och inriktningen på genusintegrering av befintliga utställningar hade projektgruppen som mål att erbjuda praktiska och enkla verktyg. Att helt bygga om en utställning är kostsamt och många museer saknar resurserna för det. Historiska museet ville visa att små förändringar kan göra stor skillnad i hur en utställning uppfattas.

Som exempel valdes en av Historiska museets mest populära utställningar genom tiderna, en riktig långkörare som har stått på samma plats i huset i 14 år, utställningen *Vikinger*.

– Vi tänkte att det var en tacksam utställning att börja med eftersom bilden av vad en viking är,

är ganska entydig, säger Li Kolker som tillsammans med en antikvarie, en föremålsexpert och en konservator utgjorde projektgruppen för *Genusintegrering i befintliga utställningar – exemplet Vikinger*. Dessutom bjöds Rytmus gymnasium in som representant för de kommande användarna av utställningen.

– Just de här eleverna arbetar med normkritik i sin historieundervisning och den kunskapen var intressant för oss. Sen var det bra att de inte hade några särskilda förkunskaper om just vikingar. De fick göra en analys av utställningen utifrån några frågeställningar som vi hade formulerat, sen lyssnade vi på vad de hade att säga och så bakade vi ihop det med vår egen lista på saker vi ville förändra – och sen började vi jobba, säger Li Kolker.

Härskarinnan av Öland från utställningen *Vikinger*, Historiska museet, Stockholm

SMÅ FÖRÄNDRINGAR, STORA EFFEKTER

På fem ställen i utställningen gjordes förändringarna. Härskarinnan av Öland fick en mer framträdande plats i utställningen, tillsammans med en illustration som tydliggjorde hennes position i samhället. Bildstenen om Odens gränsöverskridande karaktär fick också mer utrymme och information. Presentationen av vikingarnas aristokrati blev mer jämställd med både ett kvinnligt och manligt exempel och så omarrangerades föremålen i en monter med sybehör och fick rubriken *Mästerligt hantverk*, vilket upphöjde kvinnors arbete. Tidigare var det bara den manliga smeden som hade ägnat sig åt mästerligt hantverk.

När gymnasieeleverna kom tillbaka för att utvärdera den omgjorda utställningen upplevde de den som mer jämställd. De flesta tyckte att utställningen innehöll fler kvinnor.

– Men det gör den inte. Vi har med hjälp av gestaltning och pedagogik fått utställningen att synliggöra kvinnornas berättelser mer så att de tar mer plats, men det är inte fler kvinnor i utställningen, säger Li Kolker.

Var kvinnors och mäns föremål befinner sig i utställningen var en viktig faktor för projektgruppen när de modifierade utställningen. Men det första en besökare möter är en enorm lufttät monter med stora svärd och vapen, riktade direkt mot den som vågar sig in i utställningen. Den montern går varken att flytta eller öppna.

– Över huvud taget märkte vi att *Vikingar* var en svärförändrad utställning. Föremålen är faktiskt fastsydda i montrarna, och därmed permanent placerade, vilket är ovanligt. Att det är så i just *Vikingar* är inte någon slump. Det har att göra med synen på vår historia, att kunskapen vid ett givet tillfälle ses som naturlig och sann. Men bilden av vikingatiden har i dag förändrats, både genom insikten att det finns fler okända historier att utforska och genom helt nya arkeologiska upptäckter, säger Katty Hauptman.

– Det har vi faktiskt blivit anklagade för, att vara historierevisionister. Att vi vill ta bort det som egentligen är sant och lurat. Jag ser det som en pedagogisk utmaning. De som anklagat oss för det här öppet är de som skriver på olika nätsidor och jag vet inte hur ofta de besöker oss egentligen. Man kanske ska bli glad för att de bryr sig om vad vi gör här på museet, säger Li Kolker.

PERSONLIG DRIVKRAFT

Projektgruppen tycker att det har varit givande och dessutom roligt att jobba med målet att fler människors historier ska representeras på museerna. Det är ett motiverat uppdrag, vilket avspeglas i att museet fortsätter att arbeta med målet fastän satsningen är över. Museet författar en handbok under våren 2014 och uppdateringen av arkiven fortsätter i projektet *Polysemantiskt digitalt samlande*, som analyserar hur genusperspektiv kan integreras i museernas digitala föremålsdatabaser. Det projektet handlar just om att tillgängliggöra själva grundinformationen om föremålen så att det går att göra tematiska sökningar.

Att använda den egna personalen visade sig vara en lyckad strategi för långsiktigheten. Projektgruppen tycker att det varit både roligt och givande att arbeta med målet att fler människors historier ska representeras på museerna, men det har också inneburit en slitning, säger Katty Hauptman.

– Uppdraget kom hastigt på och var inte alls anpassat till de planeringsprocesser som vi har. Vi har ju långa perspektiv med utställningar och projekt planerade i flera år framåt. Det är något som man på departementet kan tänka på, att framförhållningen kunde varit bättre, säger Katty Hauptman.

Jämfört med jämställdhetsuppdragen till film- och musikområdet innehöll Historiska museets minst pengar och kortast tidsramar. Det var inte summan på medlen som var problemet, men rimligare tidsramar skulle ha gjort projektet mer genomarbetat. Mer tid för ett grundligare arbete i uppstartsfasen hade varit bra.

– I mars fick vi uppdraget och i maj hade vi vår första hearing. Det är egentligen omöjligt att hinna starta på det sättet, men det gick för att vi var så taggade, för att vi så hemskt gärna ville och för att vi har vår egen personliga drivkraft i grunden. Det kanske är bra och något som man måste ha, men det borde inte organiseras på det sättet, säger Katty Hauptman.

Historiska museet har jämställdhetskravet inskrivet i instruktionen. Förhållandet mellan särskilda satsningar och ett integrerat jämställdhetsperspektiv är något som projektledarna har funderat kring. De anser att både och behövs, men det viktigaste är tydligheten.

– Vi har märkt att man måste säga det, själva ordet *genus*, annars blir det inget. Att säga att ”vi ska ha ett mångfaldsperspektiv integrerat i allting”, det räcker inte – då försvinner jämställdhetsperspektivet. Det är något som vi gärna vill lyfta, att den uttalade politiken måste finnas där, säger Katty Hauptman när hon tillsammans med Li Kolker passerar ännu en skolklass på väg in i utställningen.

Statens musikverks uppdrag

BAKGRUND

Efter betänkandet *Plats på scen* (SOU 2006:42) fick Statens kulturråd särskilda medel för att tillsammans med Konsthälsnämnden och dåvarande Jämsställldhetsombudsmannen under tre år fördela medel till jämsställldhetsprojekt inom scenkonstområdet. Dessa myndigheter hade också i uppdrag att göra en fördjupad analys av jämsställldheten inom scenkonstområdet som en uppföljning av betänkandet.

Av rapporten *På väg mot en jämsställld scenkonst* framgick att könsfördelningen inom musikområdet fortfarande var kraftigt avvikande från ambitionen om jämsställldhet, det gällde till exempel antalet musiker som är kvinnor inom vissa genrer och andelen kvinnor som är komponister.⁴⁰ Mot den bakgrunden gjorde regeringen bedömningen att Statens musikverk borde "ges i uppdrag, i samverkan med Statens kulturråd, Konsthälsnämnden samt andra berörda aktörer inom musikområdet, att stödja och stimulera ett strategiskt och långsiktigt arbete för ett mer jämsställld musikliv".⁴¹

UPPDRAG OCH PENGAR

I maj 2011 fick Statens musikverk, hädanefter Musikverket, regeringsuppdrag att, i samverkan med Statens kulturråd och Konsthälsnämnden samt andra berörda aktörer inom musikområdet, stödja projekt i syfte att främja ökad jämsställldhet inom musiklivet. Uppdraget löper under perioden 2011–2014 och omfattar totalt åtta miljoner kronor med det långsiktiga målet att bidra till att män och kvinnor blir mer jämsställldt representerade i musiklivet inom de "musikgenrer där behovet är som störst".⁴²

MUSIKVERKET'S DEFINITION AV UPPDRAGET

Musikverket tog fasta på uppdragets långsiktiga mål, att män och kvinnor ska bli mer jämsställldt representerade i musiklivet inom de musikgenrer där behovet är som störst, och siktar på att stödja och stimulera ett strategiskt och långsiktigt arbete för ett mer jämsställld musikliv.⁴³

De målgrupper som prioriteras är det fria musiklivet, med vilket menas de grupper, ensembler, organisationer, arrangörer och enskilda utövare som står utanför de offentligt finansierade institutionerna. Det innefattar även tonsättare/komponister.⁴⁴

Musikverket anger att ansökningar riktade till strategiskt utvecklingsarbete som verkar för ökad jämsställldhet inom musiklivet premieras. Verket ser gärna att projekten utmanar rådande normer och utvecklar befintliga strukturer och nätverk. Statens musikverk förespråkar projekt för barn och unga, vilket ses som strategiskt viktigt för att kunna ändra på den rådande skeva könsfördelningen i musiklivet.⁴⁵

Musikverket betonar dock att denna tolkning inte delas av alla aktörer på musikområdet. Det är inte självklart att en satsning på barn och unga ses som en satsning på musiklivet. I stället räknas det ofta som pedagogisk verksamhet. Vad som ska räknas som konstnärliga projekt och vad som ska räknas som utbildningsprojekt är en diskussion som har kommit upp under projektiden, och där Musikverket fattat beslut som gått emot övriga aktörer i projektets referensgrupp.

ORGANISATION OCH KOMMUNIKATION

För att uppnå målen med uppdraget valde Musikverket att inledningsvis etablera en organisation som på olika vis kunde inventera behov genom att initiera samtal och projekt. Musikplattformen, avdelningen som delar ut medel till det fria musiklivet i Sverige, blev ansvarig för uppdraget.

Två tjänster skapades inledningsvis för projektet. En intern deltidstjänst som finansierades av Musikverkets ordinarie budget och en extern projektledare som bekostades av jämställdhetsanslaget. 2012 förändrades detta förhållande och den särskilda projektledaren avslutade sitt uppdrag. Myndighetens jämställdhetskoordinator arbetar sedan dess med både det interna jämställdhetsarbetet på myndigheten och det tillfälliga uppdraget som sorterar under Musikplattformen. Orsaken är enligt Musikverket att uppdraget har gått in i en fas där fokus handlar om att stödja musiklivet genom sökbara medel.

Kommunikationen via webbsidan har utvecklats och blivit tydligare, för att i möjligaste mån nå ut till målgrupperna för satsningen.

VAD HAR MUSIKVERKET GJORT AV PENGARNA?

I verksamhetsplanen tydliggjordes att uppdraget ska fokusera på fyra huvudområden: kommunikation och kunskap, utbildning, musiker och organisationer samt arrangörer. Denna övergripande planering arbetar Musikverket fortfarande efter, även om justeringar av uppdraget har skett under tiden, dels mot bakgrund av den kunskap som togs fram inom den inventerande fasen, dels mot bakgrund av regeringsuppdragets fokus på att ekonomiskt stödja projekt.

Hösten 2011 och våren 2012 ägnades till största del åt kunskapsinsamling och kunskapsförmedling genom möten, samtal och dialog med det fria musiklivet bestående av musiker, arrangörer och musikutbildningar inom flera områden. Detta för att kartlägga och undersöka vad som redan gjorts, vad som görs och vad som planeras på området och för att föra upp ämnet på agendan samt att informera om att stödet finns.⁴⁶

Jämställdhetssatsning på musikområdet

Pengar

Uppdraget löper under perioden 2011-2014 och omfattar totalt 8 miljoner kronor. De ska fördelas enligt följande tidsplan:

- 2011: 1 miljon
- 2012: 3 miljoner
- 2013: 2 miljoner
- 2014: 2 miljoner

Fördelning av pengar till det fria musiklivet:

2012 tilldelades stöd till nio projekt.
2013 tilldelades stöd till tio projekt.
2014 utlystes i februari 2014.

Efter kunskapsinsamling ändrade Musikverkets arbete karaktär och under perioden 2012 till 2014 utlyses större delen av medlen som stöd till projekt i det fria musiklivet. Fördelning av bidrag sker i samverkan mellan Statens musikverk, Statens kulturråd och Konstnärsnämnden.

UTLYSNINGEN

Statens musikverk premierar ansökningar om kvinnligt ledarskap på olika nivåer, barns och ungas rätt till jämställd undervisning, kvinnliga nätverk och tillgängliggörandet av kvinnlig repertoar. Myndigheten beaktade också formuleringen ”inom de musikgenrer, där behovet är som störst” och lade ett tydligt fokus på rock-, pop- och jazzgenrerna, där jämställdheten är eftersatt.

Projekt som syftar till långsiktiga, strukturella och djupgående förändringar för ett jämställt musikliv prioriterades också. Samtidigt vägdes geografisk spridning samt myndighetens barn- och ungdomsuppdrag in.

Musikverket planerade att utlysa stöd till jämställdhetsprojekt två gånger per år, men mot bakgrund av det stora antal ansökningar, 90 stycken, som kom in vid den första utlysningen valde Musikverket

att begränsa utlysningarna till en gång per år. Det gav också möjligheten att dela ut större summor så att större projekt kunde initieras och genomföras, samt minimera det administrativa arbetet med att hantera utlysningar. Omkring 40 procent av ansökningarna vid den första utlysningen av medel uppfyllde dessutom inte urvalskriterierna, varför dessa har tydliggjorts.

Däremot har ingen förändring skett kring vilka som är behöriga att söka, det är fortsatt huvudmän inom det fria musiklivet – ideella organisationer, enskilda firmor eller aktiebolag – som är målgruppen för utlysningen. Musikverket ser gärna att ansökan sker i samverkan med kommuner, landsting och utbildningsinstitutioner. En referensgrupp bestående av två ledamöter från Konstnärsnämnden, två ledamöter från Statens kulturråd och två ledamöter från Musikverket granskar ansökningarna. Vid behov anlitas extern expertis med specifik kompetens. Beslut fattas av generaldirektören på Musikverket.

FORTSATT ARBETE

Musikverket fungerar nu som en handläggare av medel och betonar sin funktion som stödjande, samordnande och koordinerande part.

Musikverket är dessutom en av de totalt arton myndigheter som under 2013–2014 ingår i en särskild regeringssatsning på jämställdhetsintegrering. Inom satsningen, som går under beteckningen JIM (Jämställdhetsintegrering i myndigheter) och där Nationella sekretariatet för genusforskning fungerar som stöd, ska respektive myndigheter utveckla sitt arbete med jämställdhet i det löpande arbetet.⁴⁷ Under 2013 utarbetade Musikverket en handlingsplan för jämställdhetsintegrering.⁴⁸ Planen innefattar en nulägesbeskrivning med identifierade behov och konkret formulerade och uppställda mål. Enligt planen är Musikverket inne i den process där verksamhetsmål för jämställdhet i kärnverksamheten ska formuleras samt integreras i de övergripande styrdokument. Behov av kunskap och utbildning ska utredas vidare under 2014. Arbetet har getts högsta prioritet och kommer att ske i samverkan med andra myndigheter. JIM kan ge långsiktiga konsekvenser genom att jämställdhetsperspektiv också integreras i det ordinarie arbetet.

POSITIVA RESULTAT

Ökat fokus. I myndighetens rapport för 2011 betonas den stora uppmärksamhet som jämställdhetsuppdraget fått inom musiklivet i stort, vilket har bidragit till att sprida information och till att många fler blivit medvetna om de processer och strukturer som styr individens agerande på olika plan.⁴⁹ Samtalet om jämställdhet som uppdraget bidragit till har skapat ny kunskap och ökad medvetenhet inom musiklivet. Dessutom understryks att ett stort antal nya kontaktytor och forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte skapats.⁵⁰

I rapporten för 2012 återkommer Musikverket till betydelsen av att uppdraget har, som de skriver, satt ”jämställdhet på kartan”, skapat nya nätverk och mötesplatser. Satsningen har också lett till att liknande projekt initierats i Norge, och att en ny konsert- och jamkultur med kvinnliga jazzmusiker i fokus har etablerats. Musikverket har också initierat samarbete med Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och Myndigheten för kulturanalys.⁵¹ Vad detta leder till i fråga om långsiktiga konsekvenser går det inte att dra några slutsatser kring.

Integrerat i verksamheten. Genom att det tillfälliga uppdraget och det ordinarie arbetet med jämställdhet är knutna till en och samma anställning, nämligen myndighetens jämställdhetskordinator, skapas en grund för hållbarhet i det fortsatta arbetet med jämställdhetsfrågor efter uppdragets slut. Förutsättningarna för ett integrerat jämställdhetsarbete på Musikverket är goda med tanke på att Musikverket är kopplat till JIM-projektet.

UTMANINGAR

Kortsiktighet. Parallellt med den särskilda jämställdhetssatsningen har Musikverket inlett ett arbete med jämställdhetsintegrering av sin verksamhet. Musikverket betonar att det är svårt att i dagsläget identifiera långsiktiga effekter men att arbetet siktar på långsiktig förändring och att ett antal viktiga processer är igångsatta.

Den särskilda satsningen har gett goda resultat i enskilda projekt som har fått finansiering. Det är dock oklart om Musikverket har möjlighet att följa upp satsningen genom ett fortsatt arbete för att

skapa en struktur inom musiksektorn som främjar en utveckling mot ökad jämställdhet.

Musiksektorn i stort behov av jämställdhetsarbete. Utifrån Statens kulturråds rapport från 2009 kan konstateras att musiksektorn generellt sett är ojämsställd.⁵² På det fria musiklivets arenor försvåras jämställdhetsarbetet av avsaknaden av övergripande strukturer för att ta ett samlat grepp om frågan. Det uppdrag som Myndigheten för kulturanalys har fått när det gäller att utveckla statistik på scenkonstområdet, kommer på sikt att leda till bättre kunskap om läget för jämställdheten på musikområdet. Det är dock viktigt att påpeka att det redan i nuläget står klart att musikområdet är i stort behov av ett fortsatt aktivt och långsiktigt hållbart jämställdhetsarbete.

Anna Lundqvist, IMPRA och Josef Eriksson, Sundsvalls kulturskola, projektledare Kulturskola på lika villkor.

På lika villkor

Kulturskola på lika villkor är ett treårigt projekt med målet att öka medvetenheten om ett genusneutralt och normkritiskt arbetssätt inom kulturskolan. Projektet är ett samverkansprojekt mellan *Sveriges musik- och kulturskolor (SMOK)* och *IMPRA – för ett jämställt musikliv*. I projektet arrangeras fem heldagskonferenser runt om i landet och ett kompetensutvecklingsprogram med ett antal nationella träffar under. Fokus är att medvetandegöra och kompetensutveckla för undervisningssituationer. Erfarenheter från satsningen sammanfattas i en handbok med målet att spridas till samtliga musik- och kulturskolor i landet. Projektet tilldelades 550 000 kronor 2012 och 200 000 kronor 2013.

FLER MÖJLIGHETER

På Hälsans hus i Stockholm sitter arton representanter från nio musik- och kulturskolor och har lunchpaus. Det är tredje gången de ses under *Kulturskola på lika villkor*s seminariedag om genus, kön och normkritisk pedagogik.

Bakgrunden till *Kulturskola på lika villkor* var det identifierade problemet att flickor och pojkar gör olika saker på musik- och kulturskolorna, att det är ojämnt fördelat inom de olika ämnena och att det flickor och pojkar gör värderas olika.

– Om man ska generalisera så handlar det om att rockensembellärarna är män medan sånglärarna är kvinnor, vilket avspeglas också i elevsammansättningen. Vårt syfte är att bryta med de förlegade idéerna om att flickor och pojkar ska uttrycka sig på olika sätt. På lång sikt vill vi befria eleverna så att de har fler möjligheter och i förlängningen skapa en bättre skola med högre kvalitet, säger Anna Lundqvist som är den ena av två projektledare för *Kulturskola på lika villkor*.

Anna Lundqvist är före detta ordförande i organisationen IMPRA – *för ett jämställt musikliv* och har tillsammans med Josef Eriksson initierat *Kulturskola på lika villkor*.

ÖKA MEDVETENHETEN

Skolorna har själva anmält sig för att arbeta med frågorna och det är både ledare, lärare och ibland även skolornas rektorer som närvarar under seminarierna. Att deltagarna har ett ledningsstöd med sig hemifrån har visat sig ha betydelse för möjligheterna att genomföra förändring på skolorna.

– Det har varit upp till varje kulturskola att bestämma vem som ska åka. Det vi har kunnat se är att de skolor som inte har ett uttalat stöd från sina rektorer har fallit ur satsningen. Det här arbetet blir svårt att driva om det inte finns en gemensam struktur. Det var sjuutton skolor från början och nu har vi tio, säger Anna Lundqvist på lunchpausen i Häl-sans hus.

Kulturskola på lika villkor vill öka medvetenheten om ett genusneutralt och normkritiskt arbetssätt i kulturskolan och har nu fått medel från Musikverkets jämställdhetssatsning för andra året i rad. Under uppstartsåret genomfördes en föreläsningsserie med fyra föreläsare i fem städer. Föreläsarna berättade om sina verksamheter och pratade om genus i musik- och kulturliv. Det betraktades som både positiva och provocerande föreläsningar.

– Då träffade vi ungefär 100 personer per gång, så ungefär 500 personer har fått ta del av vår föreläsningsserie, säger Josef Eriksson.

Under projektets andra år handlar det mer om att fördjupa kunskaperna så att ledare och lärare får de verktyg de behöver för att kunna agera annorlunda i den faktiska undervisningssituationen. Det är den individuella nivån som står i centrum.

– Ja, vi riktar in oss på metoder för självreflekterande förändringsarbete. Vi vill utveckla strategier som synliggör genusordningen i den egna undervisningen, så att vi kan bryta med den, säger Josef Eriksson.

STARKA KÄNSLOR

Efter *Kulturskola på lika villkor*s första år konstaterade projektledarna att musik- och kulturskolornas fält innehöll både positiva och negativa åsikter om genus och jämställdhet. Samtidigt som det finns ett starkt stöd för att kulturskolorna ska arbeta med jämställdhetsfrågor finns där också ett motstånd mot samma frågor.

– Det motstånd vi oftast möter handlar om en exceptionalistisk grundsyn. Man tänker att just den egna arenan är undantagen jämställdhetsproblematiken, att den klassiska

musiken inte har problem med sexism i sina uttryck eller att rockmusiken värnar demokratiska värden. Det finns den typen av förnekelse och förskjutande av problemet hela tiden, som att jämställdhetsproblematiken inte rör oss, säger Josef Eriksson.

En annan problematik som projektledarna upptäckt var att kulturpedagogerna många gånger ägnat sig åt det de undervisar i, under de formativa åren av identitetsskapandet. Att ifrågasätta sina egna metoder upplevs nästan som en omförhandling av den egna identiteten.

– Just därför har det varit viktigt för oss att vända blicken inåt och erbjuda verktyg för det, säger Josef Eriksson.

– Det är samma som i den stora samhällsfrågan om jämställdhet, att man inte vill inte ändra sig själv. Man vill inte ens gå in och kolla. Och där är vi just nu. Men det har hänt mycket sedan vi sågs första gången, man kan se att de har vidgat vyerna, säger Anna Lundqvist.

Målet är att de förändrade individerna ska påverka strukturen.

– Vi kallar *Kulturskola på lika villkor* för ett agentprojekt. De som är här nu får med sig en hemläxa som hela kollegiet ska göra, vi ger dem uppdrag som kräver allas deltagande. På så sätt får vi chefen att gå in och säga att det här är något vi ska prioritera under året och det ska integreras i verksamheterna, säger Anna Lundqvist.

Projektledarna upplever att det är svårt att räkna till i ett begränsat projekt. Att förändra attityder tar lång tid och många kulturskolor skulle behöva ett lokalt stöd i arbetet med frågorna. Det kan vara svårt för skolorna att hitta tiden och resurserna som krävs för att kunna genomföra det de lär sig under seminariedagarna.

– I någon bemärkelse är vårt upplägg ganska krävande. Förutom de nationella träffarna ska de genomföra två stycken kollegieobservationer, där de fått i uppgift att titta på hur kön gestaltas i praktisk handling i undervisningssituationen. En kollega följer en annan under förmiddagen och så

byter man på eftermiddagen. Och då har de fått noggranna instruktioner på hur de ska genomföra det här, säger Josef Eriksson.

– Men ibland blir det kaos ändå. För oss gäller det att vara pedagogiska, vi vill inte att de ska hoppa av, men vi vill ändå vara tuffa nog så att de gör någonting som skapar varaktig förändring. Vi försöker att inte komma med svaren, utan mer vara intresserade av varför saker funkar eller inte funkar. Man fastnar ofta i att är det här bra eller inte bra, i stället för att fundera på *varför* är det här bra och vad för det för negativt med sig? säger Anna Lundqvist.

Efter lunchpausen kommer deltagarna få reflektera över hur det går hemma i skolorna. Båda projektledarna är förberedda på en stor dos frustration.

– De som är här är jättepeppade och så åker de hem och möter en massa motstånd. Ungefär en tredjedel av det här uppdraget handlar om att hantera känslorna hos de som är med i satsningen, säger Josef Eriksson.

STATLIGT STÖD

Sveriges 162 musik- och kulturskolor får sina uppdrag från sina kommuner och har olika förutsättningar och mål. Varje kommun skriver sina egna mål, det finns lika många musik- och kulturskolepolicyer som det finns kommuner, om inte fler. I dagsläget är det godtyckligt och frivilligt att arbeta med genus på musik- och kulturskolorna. Projektledarna diskuterar om inte den handbok de är i färd att skriva skulle ha ett kapitel riktat till chefer och ledningsgrupper, eller att det skulle vara ett krav på att alla skolorna skulle ha en rektor med sig. Men det allra viktigaste är att skolorna får generella måldokument.

– Det finns inga officiella och gemensamma läroplaner. Ett stort statligt uppdrag till kulturskolorna med krav på genusmedveten pedagogik skulle förändra väldigt mycket. Ett statligt regleringsbrev av någon form, det är vad vi skulle behöva för att kunna arbeta vidare. Och det är vad de som deltar i dag skulle behöva för att kunna genomföra ett arbete hemma på skolan, säger Josef Eriksson.

På sikt påverkar det framtidens musikliv. De allra flesta som vidareutbildar sig på högskolor och blir professionella kulturutövare har börjat i kulturskolan.

– Det vi gör nu påverkar framtidens musikliv och lägger grunden för ett mer jämställt professionellt kulturliv. Vi gör det förebyggande arbetet här. Ska vi ha förändring måste vi börja med lärarna och eleverna, det är de som sätter tonen sen, säger Anna Lundqvist.

Statens kulturråds uppdrag

BAKGRUND

Regeringen konstaterar att enligt uppgifter som presenterades i Litteraturutredningen (SOU 2012:65), har en stor och växande grupp av unga pojkar, närmare en femtedel av 15-åringarna, så dålig läsförståelse att de har svårt att tillgodogöra sig mer kvalificerade texter.⁵³

I Norge har ett framgångsrikt projekt, *Idrott og lesning*, med utdelning av böcker och arrangerandet av samtal kring läsning genomförts i samarbete mellan bibliotek och idrottsföreningar. Målsättningen i projektet var att nå ut med litteratur till idrottande ungdomar. Uppföljningen visade en god måluppfyllelse.⁵⁴

Även i Sverige finns det goda exempel på hur bibliotek och idrottsrörelse samverkar för att öka läsfärdigheten hos pojkar och flickor, menar regeringen. Vissa av dessa projekt har fått bidrag från Statens kulturråd.⁵⁵

UPPDRAG OCH PENGAR

I juni 2013 tilldelades Statens kulturråd, härafter Kulturrådet, regeringsuppdraget att genomföra en läsfrämjandesatsning med särskilt syfte att tillgängliggöra litteratur för idrottande flickor och pojkar, med ett särskilt fokus på pojkar. För det ändamålet får Kulturrådet högst disponera en miljon kronor 2013 och två miljoner kronor 2014.

Som skäl till regeringsbeslutet refererar regeringen till forskning som visar att en stor och växande grupp av unga – framför allt pojkar – brister i läsförståelse. Det bedöms som ett demokratiproblem och ett jämställdhetsproblem som riskerar att få allvarliga återverkningar i samhällslivet och bidra

till utanförskap. Uppdraget innebär att Kulturrådet, i dialog med idrottsföreningar och region-, läns- och folkbiblioteken, tar initiativ till och finansierar olika läsfrämjande aktiviteter under 2013 och 2014.

Det långsiktiga målet är att väcka ett tidigt intresse för läsande och bidra till ökad läsfärdighet och läslust, inte minst bland pojkar.⁵⁶

ORGANISATION

Kulturrådet inledde satsningen under hösten 2013 genom att bjuda in representanter bland annat från Riksidrottsmuseet, som har producerat den ambulerande utställningen *Att läsa är också en sport*, Regionbibliotek Stockholm och Riksidrottsförbundet, för kunskapsinhämtning och samtal om satsningens kommande utformning.

SISU Idrottsutbildarna är idrottens studieförbund och har redan bildning och utbildning inom idrotten som en del av den ordinarie verksamheten; därför blev det SISU Idrottsutbildarna som fick uppdraget av Riksidrottsförbundet att arbeta med satsningen.

KULTURRÅDETS DEFINITION AV UPPDRAGET

Under dessa samtal med idrottsrörelsen och biblioteken, identifierades ett antal faktorer som bedömdes som centrala för den kommande bidragsfördelningen och satsningens potential att lyckas. Dessa faktorer låg sedan till grund för kriterierna som angavs när medlen utlystes.

Lätt och nära

Idrottsledarna och tränare utgör en ideell kraft i samhället. De projekt som kommer i fråga om stöd bör vara utformade på så sätt att projekten ligger nära idrottsledarnas ordinarie verksamhet.

Integrerat med idrottens mål

Idrotten har primärt andra uppgifter men består till stor del av lärande. Kan projektens inriktning, i exempelvis val av litteratur, främja idrottsledarens drivkrafter så bedömer Kulturrådet att projektens förutsättningar är goda.

Lust att läsa

Läsfrämjandesatsningar på fritiden bör genomföras på så sätt att de inte bär med sig skolans tunga tvång. Medvetenheten om att undvika utanförskap och stukade självkänslor bör vara hög för de projekt som kan komma i fråga för bidrag.

Samverkan

Samverkan mellan idrottsrörelse och folk-, läns-, eller regionbiblioteken påverkar projektets långsiktighet. Projekt med formulerade samverkansmodeller bedömer Kulturrådet vara projekt med bra förutsättningar.

Regionalitet

Att den regionala nivån är närvarande i projekten ökar effektiviteten och de långsiktiga konsekvenserna, till exempel genom att ledande parter i projekten är endera länsbiblioteken eller SISU Idrottsutbildarna, eller både och.

Ingen exkludering av flickor

Satsningens potential att lyckas ökar om satsningen tolkas som ett inkluderande uppdrag, där både flickors och pojkars läsande står i fokus. En exkludering av flickor och ett negativt fokus på pojkar skulle enligt Kulturrådet kunna leda till en olycklig stigmatisering av pojkar. Avvägningen grundar sig på de samrådssamtal med idrottsrörelsen och biblioteken som Kulturrådet genomfört, men också på det norska föregångsprojektet Les! som inte utestängde flickor utan i stället satsade på läsande för unga generellt.

UTLYSNINGEN

Kulturrådets utlysning ägde rum i oktober 2013 och samordnades därmed med den ordinarie bidragsgivningen för läsfrämjande. Detta speglar Kulturrådets övergripande uppfattning om den särskilda satsningens samhörighet med den ordinarie läsfrämjandesatsningen. Genom utlysningens riktlinjer uppmuntrade Kulturrådet till ett brett spektra av aktiviteter: inspirationsdagar, bokcirklar, tävlingar, högläsning och handledning. Också begreppet litteratur var brett tolkat och inbegriper ljudböcker, e-böcker, tekniska hjälpmedel och appar, liksom mer traditionella litteraturformer som fack- och skönlitteratur. Innehållsligt kunde det handla om värdegrund såsom kamratskap och delaktighet eller om idrottsutövning. Kriterierna för bidragsgivningen var samverkan, långsiktighet, levandegöra, delaktighet, medieformer och möjlighet att ta del av projektet.⁵⁷

UTLYSNINGENS RESULTAT

Till det första ansökningstillfället inkom tretton ansökningar, elva län var representerade. Sex projekt beviljades och ett bordlades för ytterligare bearbetning. Sammanlagt söktes bidrag för 4 870 600 kronor.

Lite över miljonen kronor fördelades till de beviljade projekten i december 2013, med högst 200 000 kronor per projekt och minst 80 000 kronor per projekt. Kostnaderna för uppdraget belastade utgiftsområdet *Integration och jämställdhet*, men två ansökningar prövades mot det ordinarie anslaget *Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter och läsfrämjande*, vilket speglar Kulturrådets syn på de två läsfrämjandeprojekten som sammanhörande.⁵⁸

GEMENSAMHETER I ANSÖKNINGARNA

Flera ansökningar fokuserade på att tillgängliggöra litteraturen för idrottande barn och ungdomar genom att exempelvis bygga upp små boksamlingar i anslutning till träningshallar eller använda bokbussen till att besöka träningsanläggningar.

Många hade också valt att arbeta med läsande förebilder både bland tränare och inom idrotten, men också med författarbesök. Några avsåg att arbeta läsfrämjande på resor till träningar och tävlingar medan andra valt att arbeta med skrivande under resor, bland annat genom att använda mobilen. Tekniska hjälpmedel såsom läsplattor, mp3-spelare, appar och webben nämns. Liksom seminarium för idrottsledare och föräldrar.⁵⁹

Jämställdhetssatsning inom läsfrämjandet

Pengar

2013: 1 miljon

2014: 2 miljoner

Bidrag utdelat till sex projekt:

- Haninge kommun, *Haninges idrottsrörelse – en läsande rörelse!*, 80 000
- Motala kommun, Motala bibliotek, *Motala Läser Idrott*, 150 000
- SISU Idrottsutbildarna Örebro, *Läsmatchen*, 200 000
- Skellefteå kommun, *On the road*, 200 000
- Ulricehamns kommun, *Läsmuskler*, 200 000
- Västerås stad, Västerås stadsbibliotek, *MÅL – en förstudie*, 200 000

FORTSATT ARBETE

Kulturrådets två miljoner under 2014 kommer att till stor del gå till bidragsgivning men också till författandet av ett inspirationshäfte där slutsatser och erfarenheter av satsningen samlas. Också SISU Idrottsutbildarna arbetar vidare med att skapa modeller för hur distrikten kan fortsätta att jobba med lässatsningar. Följande är åtgärder som diskuteras för utlysningens andra år.

Enklare ansökningsblanketter. Kulturrådet arbetar för effektivare utlysning och bidragsgivningsverktyg, bland annat enklare ansökningsförfarande för projekt med inriktning på idrott.

Ersättning till bibliotekarierna. I föregångsprojektet Les! i Norge tilldelades bibliotekarier timersättning, vilket möjliggjorde den uppsökande verksamheten. Det bedöms som en kostnadseffektiv metod eftersom bibliotekarierna både har kunskap och material. Kulturrådet arbetar med att ta fram en blankett så att organisationer enkelt kan söka för timersättning för bibliotekarier.

Sammanlänka till inköpsstödet. En gång om året kan folk- och skolbiblioteken ansöka om inköpsstöd för inköp av media. Kulturrådet diskuterar möjligheterna att koppla samman den särskilda läsfrämjandesatsningen med inköpsstödet. På så sätt skulle medvetenheten om läsfrämjande tillsammans med idrottsrörelsen öka i de kommuner som söker inköpsstöd.

Inspirationshäfte. Erfarenheterna av satsningen ska sammanfattas i ett inspirationshäfte riktat till de som vill verka i knutpunkten mellan kultur och idrott, om hur man kan arbeta med läsfrämjande, vilka metoder som fungerar och vilka vägar som var framkomliga.

Kulturrådet arbetar med ett handlingsprogram inom ramen för den ordinarie läsfrämjandesatsningen med fokus på småbarns språkutveckling. Kulturrådet ämnar undersöka ifall idrott och läsning kan kopplas till det uppdraget.

POSITIVA RESULTAT

Projekt blir gjorda. Både representanter från Kulturrådet och från Riksidrottsförbundet menar att den särskilda satsningen varit givande. Genom bidragsgivningen har Kulturrådet fått möjlighet att se projekt bli till. Satsningen aktiverar många aktörer samtidigt och ger ett behövligt fokus på frågan.

Integrerat. Kulturrådets syn på projektet som i förlängningen en del av det ordinarie läsfrämjandearbetet är strategisk eftersom det ger satsningen

mer långvariga konsekvenser. Både SISU Idrottsutbildarna och Kulturrådet bedömer att satsningarna får mer långvariga effekter om det ingår i den ordinarie verksamheten.

Ingen exkludering av flickor. Jämställdhetssatsningar som exkluderar flickor riskerar att krocka med andra demokratimål som mångfaldsmålet. Det finns dessutom många flickor som skulle behöva lässtöd. Ett projekt som exkluderar flickor riskerar att diskriminera grupper som har behov. Därför är det bra att projekten även riktar sig till flickor.

UTMANINGAR

För lite pengar. Ett problem som diskuterats har varit satsningens omfång. Tre miljoner kronor att fördela på två år är en för liten budget för att täcka ett så stort område som idrottsrörelsen, alla kommuner och alla föreningar. Att sammanlänka det med det ordinarie uppdraget är en möjlighet att få till ett längre perspektiv.

För lite tid. Längre löptid och längre tidsramar skulle ge möjligheten att arbeta fram gemensamma kontaktytor mellan idrottsrörelsen, Kulturrådet och biblioteken. Med mer tid kunde mer utmanande metoder ha framtagits; framför allt kunde den inledande processen ha getts mer tid. Korta tidsramar innebär att organisationerna använder befintliga plattformar eftersom de inte hinner skapa nya gemensamma, vilket har negativ effekt på samverkansgraden. Risken är att korta tidsramar ger kortsiktiga effekter.

Riktad i stället för bred satsning? En del aktörer påtalar att satsningen möjligen hade kunnat bli mer effektiv, utformad som ett pilotprojekt. Om man

valt att jobba i ett län och i ett pilotprojekt kunde man den vägen hittat metoder för genomförande av projekt i stället för att försöka täcka ett stort område med lite pengar.

Behövs politiken? När fördelningen av Kulturrådets ordinarie läsfrämjandeuppdrag, som inte har något särskilt idrottsfokus, offentliggjordes var det tydligt att debatten om pappors frånvaro som läsande förebilder fått genomslag i ansökningarna och besluten. Exempelvis fick Lunds kommun stöd för *Läsecirkel för pappor*, Malmö stad för *Pappa & jag* – ett berättandeprojekt för pojkar, och IF Metall för det nygamla projektet *Läs för mig pappa*. På Kulturrådets hemsida offentliggjordes bidragsfördelningen med rubriken att ”poddar och pappor utmärker sig inom läsfrämjande”.⁶⁰ Mot den bakgrunden väcks frågan om det är nödvändigt att ytterligare satsa särskilt på pojkar.

Kristin Stenman, SISU Idrottsutbildarna Örebro, projektledare *Läsmatchen*.

Kom med i (läs)matchen

Läsmatchen är ett av de projekt som fick stöd av Kulturrådet 2013, och projektet vill med elitidrottande förebilder locka fram läslusten hos unga med hjälp av föreläsningar, bokpåsar och tävlingen *Läsmatchen*. Projektet tilldelades 200 000 kronor och ska genomföras under 2014. Projektet projektleds av SISU Idrottsutbildarna Örebro som samarbetar med Örebro läns idrottsförbund och region-, läns-, och folkbiblioteken.

EN BRA KOMBO

Hur många sockerbitar finns det i en 33 cl Coca cola? 45, 20 eller 5? Det är en av frågorna i Tegelbrukets hälsoquiz som sitter upptejpade lite här och där i lokalerna.

Tegelbruket invigdes för ett år sedan och är i dag den självklara knutpunkten mellan idrott och kultur i Örebro. Här ligger klätterväggen, boxningshallen och idrottsanläggningen i direkt anslutning till biblioteket. Här ges kurser i teater, musik, teckning och dans. I soffgruppen mellan kafeterian och idrottshallen hänger ett gäng tjejer från en högstadielklass. De är här för att de ska ha sin skolgymnastik på Tegelbruket i dag.

Ur den ena av de två stora idrottshallarna rusar några ungar i tio- till tolvårsåldern. De har vattenpaus och ingår i fritidsgruppen som består av både flickor och pojkar som tränar basket varje måndagseftermiddag.

– Så där ser målgruppen ut för vår satsning, säger Kristin Stenman, verksamhetsledare på SISU Idrottsutbildarna Örebro och projektledare för läsfrämjandeprojektet *Läsmatchen*.

Läsmatchen är ett av de sex projekt som beviljades stöd av Statens kulturråd inom ramen för uppdraget att genomföra läsfrämjandesatsningar tillsammans med idrottsrörelsen.

– Jag tror man är inne på helt rätt spår när man öppnar bryggan mellan idrott och kultur. Kultur och idrott har ju tidigare stått lite i motsats till varandra, där kulturen befinner sig i finrummet medan idrott är det som sker på bakgårdarna. Nu förenar man dem och i det här huset har vi de perfekta förutsättningarna för det, säger Kristin Stenman.

FLICKOR OCKSÅ

Att det är pojkars läsförståelse som nämns i regeringens uppdrag till Kulturrådet tolkar Kristin Stenman som att det är pojkar som utgör ett primärt fokus, men flickor ska inte exkluderas.

– Vi ser ju att det finns många flickor som också skulle behöva den här typen av insatser och därför är de en målgrupp som inkluderas, säger Kristin Stenman.

Kontaktytorna mellan biblioteken och idrotten är redan aktiverade i Örebro. Det har initierats ett antal projekt som rör läsande och idrottande. *Läsmatchen* är till exempel den logiska fortsättningen på projektet "Kom in i matchen" som drivs av Örebro stadsbibliotek och SISU Idrottsutbildarna Örebro. Det är en blogg som invigdes i samband med att utställningen "Att läsa är också en sport" kom till Stadsbiblioteket i Örebro.

Och på Tegelbruket har bibliotekarie Eva Hveem arbetat för att öppna upp kanalerna mellan idrottshallen och biblioteket. Som ett experiment bad hon ett basketlag med 14-åringar att spendera en halvtimme i biblioteket efter deras träningspass, vilket resulterade i att de flesta stannade kvar för att låna böcker efter att halvtimmen gått.

Studien *Unga pojkar och män läser* genomfördes av Örebro länsbibliotek för att på sikt påverka pojkars attityder till litteratur, läsning och bibliotek. Trots att förebilder ofta lyfts fram som en lösning i jämställdhetsfrågan visade studien att de förebilder som var relevanta för idrottande pojkar inte var Zlatan utan kompisar, pappa eller idrottsledaren.

Om en förälder uppmuntrar till läsning betyder det mer än om en känd person gör det, sammanfattade rapporten. Det var något som Kristin Stenman tog till sig.

– Med hjälp av länsbibliotekets rapport kunde vi se vilka förebilder som var viktiga att engagera. Idrotten har väldigt många förebilder genom alla våra tränare och elitidrottare. Vi kan använda dem för att locka till läsning, säger Kristin Stenman.

Det går undan i läsförfrämjandesatsningen. I oktober 2013 utlystes medlen, i december 2013 beviljades ansökningsen och i januari 2014 ska projekten vara igång. Det är en snäv tidsram för *Läsmatchen* som dessutom fick mindre medel än vad de hade sökt.

– Vi har fått stryka en del i vårt projekt. Vi har i dialog med Kulturrådet kommit fram till vad vi kan göra under det här året, bland annat en kartläggning om vad man kan göra framöver. Men vi tycker det är oerhört viktigt att det händer grejer också, så vi har fått göra en kombination, så att vi kan genomföra några av våra idéer också.

NÅ MÅNGA

Idrottsrörelsen är enorm. Bara i Örebro län samarbetar SISU Idrottsutbildarna med 429 idrottsföreningar, men det finns över 700 registrerade föreningar hos Riksidrottsförbundet. Alla dessa kommer bjudas in till att delta i *Läsmatchen*. Projektet riktar sig till tränare och föreningsstyrelser som i sin tur kan öppna för projektet i sin förening.

– Vi kommer att dela ut bokpåsar och erbjuda besök av författare eller idrottsprofiler till de idrottsföreningar som anmäler sig att vara med. Vi har till exempel Pelle Blom som var elitidrottare och som började läsa på matchresorna. I dag är han författare och journalist. Han är en inspiration för idrottande ungdomar så att de vågar utmana sig själva.

Dessutom är tävlingar en stor del av vad idrotten ägnar sig åt, och en anledning till att projektet heter vad det heter.

– Projektet avslutas med en tävling, *Läsmatchen*, där ett lag blir vinnare. Jag har inte skrivit reglerna än, men tanken är att vi väljer en bok där lagen får svara på frågor om vad de har läst. De har tio minuter på sig per kapitel och så samlar lagen läs-förståelsepoäng. Den som har flest poäng vinner, säger Kristin Stenman.

Något som projektledaren till *Läsmatchen* fått förhålla sig till är att läsning kan vara något som många förknippar med skolans tvingande läroplaner. Att pressen ska undvikas och läslusten premieras var en grundtanke när satsningen utformades. I idrottsmiljöerna vistas barn och unga helt frivilligt och det ska respekteras.

– Skolans tvång kan prägla en människas inställning till läsning för resten av livet. Vår idé bygger på

att locka till läsning, vi har verktygen för att få pojkar och flickor att se på läsning på ett annat sätt.

VÄLBEHÖVLIGT FOKUS

På grund av begränsade medel men också för att säkra långsiktigheten i projektet har SISU Idrottsutbildarna Örebro valt att använda den befintliga kompetensen i organisationen. Frågor som rör lärande och pedagogik ligger nära vad SISU redan gör. Fokus på mångfald, demokrati och jämställdhet finns redan i verksamheten, men det blir lätt vardag också i så viktiga frågor.

– Ett sådant här projekt är väldigt bra för vår typ av organisation, som redan jobbar med utbildningsfrågor. När vi diskuterade det här internt sa alla medarbetare att det här har vi redan i vår ryggsäck. Men nu blir frågan prioriterad på ett annat sätt, vi kan sätta en lampa på den, och det behövs, säger Kristin Stenman.

Barn från Tegelbrukets fritidsgrupp i Örebro och tränare från Eco Örebro Basket.

Idrottsrörelsens ledare och tränare är en stor och ideell kraft. Det handlar om ett stort antal individer som väljer att lägga sin tid och energi på att möjliggöra unga människors idrottsutövning. Vad det skulle kosta samhället i löner går nästan inte att föreställa sig.

– Vi får medel från staten och med dem mål och uppdrag, det är helt riktigt att det är så. Men hur ska vi kunna garantera att ledarna arbetar med jämställdhet och mångfald som de ska? Det är resurskrävande frågor. Det är verkligen idrottens dilemma. Vad mäktar vi med? säger Kristin Stenman.

Ett år går fort, redan har en och en halv månad passerat. Kristin Stenman ser *Läsmatchen* som en del av en längre satsning, som på sikt kan få stöd av den ordinarie läsfrämjandesatsningen.

– Man säger att det tar tre år innan saker sätter sig. Vi behöver mer tid för att göra någonting som når den ordinarie verksamheten. Till politiker vill jag säga: tro på det här och tro på det fullt ut, satsa kraftfullt under lång tid. Det skulle ge mer långsiktiga resultat. Jag är övertygad om att idrotten är en viktig spelare för att nå demokratiska mål, säger Kristin Stenman.

Barn från Tegelbrukets fritidsgrupp i Örebro.

Ungdomarna på bilderna är inte identiska med dem som medverkat i studien. Tack till Bagishuset i Bagarmossen, Hägerstens ungdomsgård i Axelsberg och åk 7 på Myrsjöskolan i Nacka.

Stoneface/Duckface – ett samtal med rapportförfattaren och Statens medieråd

BAKGRUND

I oktober 2012 fick Statens medieråd regeringsuppdraget att göra en kvalitativ studie av barns och ungas användning av sociala mötesplatser på internet ur ett jämställdhetsperspektiv. Michael Forsman, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola kontaktades för att genomföra denna studie, som skulle knyta kön till ålder genom ett genusperspektiv på online-aktiviteter.

Michael Forsman genomförde intervjuer och workshoppas med totalt 142 elever; 79 tjejer och 63 killar i årskurserna fyra och sju vid fyra sociodemografiskt olikartade skolor.

Projektet kostade 650 000 kronor.

FYRA IAKTTAGELSER

Studien *Duckface/Stoneface. Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7* gör fyra övergripande iakttagelser om barns och ungas användning av sociala mötesplatser på nätet. Den första rör draget av isärhållande av könen och det manligas överordning, vilket tar sig uttryck i att både tjejer och killar tar avstånd från sådant som tjejer gör online.

Den andra iakttagelsen rör homosocialitetens betydelse för genustillgången, enkönade gemenskaper förstärks online. Den digitala nätverkskommunikationen erbjuder möjligheten att kommunicera enbart med det egna könet, även om barnen be-

finner sig i en könsblandad miljö offline.

Den tredje iakttagelsen handlar om ett åldersmässigt särskiljande i förhållande till sociala medier. Tioåringar lever till stor del i ett annat landskap både online och offline jämfört med de som är tretton år; det man gör online blir också ett sätt att göra ålder offline.

Den fjärde iakttagelsen gäller social hierarkisering i fråga om spel och bilder. Det är inte bara i valet av telefonmodeller som genus och smak formuleras. Också i valet av spel kan sådana distinktioner uttryckas. Studien visar att vissa spel är starkt förknippade med genus.

STORA SKILLNADER MED TIDEN

Skillnaden mellan tjejers och killars medievanor är begränsade upp till tioårsåldern för att därefter öka kraftigt. Allra störst är skillnaderna i användandet av sociala medier jämfört med datorspel/tv-spel, det visar bland annat Statens medieråds rapport *Ungar & medier 2012/13*. Medan flickor lägger betydligt mer tid på sociala medier, är förhållandet det omvända när det gäller spelandet.⁶¹

Förutom att närvara på sociala medier bloggar flickor mer än pojkar. Pojkar ser mer på Youtubeklipp, spelar datorspel och tv-spel och ser mer på porr än flickor. Varannan 15-årig pojke spelar minst tre timmar per dag, det gör noll procent av de jämnåriga flickorna. Flickor är dessutom oavsett åldersgrupp i betydligt högre utsträckning än pojkar missnöjda med sin egen mediekonsumtion.⁶²

De kvantitativa resultaten väcker frågor om vad som ligger bakom dessa skillnader, vilka konsekvenser de har och hur föräldrar, lärare och andra vuxna i barns närhet kan förhålla sig. Statens medieråds uppdrag var att fylla kunskapsluckan i den befintliga forskningen och bidra till ökad kunskap om flickors och pojkars villkor på nätet. Detta för att möjliggöra framtagande av bättre metoder och verktyg för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare. Flickors och pojkars olika internetanvändning kan leda till att barn och unga erhåller olika mediekunskap, vilket kan vara ett jämställdhetsproblem.⁶³

– De tydliga skillnaderna i vad tjejer och killar gör online i tio- och trettonårsåldern var utgångspunkten för det här uppdraget, säger forskaren Michael Forsman som är docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola och som kontaktades av Statens medieråd för att genomföra studien. Upplägget av studien utformade han i samråd med Statens medieråds chef för forskningsavdelningen Ulf Dalquist och direktör Ewa Thorslund.

Michael Forsman genomförde intervjuer och workshoppar med totalt 142 elever; 79 tjejer och 63 killar i årskurserna fyra och sju vid fyra sociodemografiskt olikartade skolor.⁶⁴ Det första Michael Forsman konstaterade var hur centrala mobilen och datorn var i det vardagliga livet i skolan, hemma och på andra platser, för att skapa vardagen och göra gemenskap – och hur detta hänger ihop med isärhållandet av könen. Tjejer och killar i trettonårsåldern gör vad de kan för att inte vara på samma arenor online.

– Det förvånade mig hur verksamt genussystemet var. Resultaten visar ett tydligt isärhållande av könen och det manligas överordning. Pojkarna markerade återkommande att ”javisst, jag har en smartphone precis som tjejerna i klassen, men jag använder den inte åt de där sakerna som tjejerna gör”. En annan slående sak var att tjejer och killar samlar sig kring sina telefoner på skolrasterna för att göra åtskillnad. För att uttrycka det enkelt; killarna sitter i rad på en bänk och spelar, tjejerna står i klunga och använder sociala medier, säger Michael Forsman.

Genussystemet som Michael Forsman refererar till är genushistorikern Yvonne Hirdmans teori om samhällets grundläggande könsmaktsordning med två grundläggande logiker: isärhållandet av könen och det manligas överordning. Genussystemet beskriver relationen mellan könen som ett samhälleligt förhållande där kvinnor och män gör olika saker, och det män gör värderas högre.⁶⁵

Statens medieråds chef för forskningsavdelningen Ulf Dalquist menar att det är värderingarna som kommer med systemet som är det stora problemet.

– Möjligen är isärhållandet online en övergående fas, och därmed inte något större problem på längre sikt. Könsskillnaderna i medieanvändning minskar efter 16-årsåldern. Vad jag däremot kan tycka är allvarligt är det ständiga nedvärderandet av det kvinnliga och uppvärderandet av det manliga, som båda könen uppvisar, säger Ulf Dalquist.

Direktör Ewa Thorslund delar analysen. Hon beklagar att flickor är så mycket mer kritiska mot sig själva än vad pojkarna är.

– Tjejer har till och med mer dåligt samvete för sin medieanvändning än vad pojkarna har. Pojkar behöver inte stå till svars för vad de gör på nätet, säger Ewa Thorslund.

– Ja, och så ser vi att föräldrar också ser mer negativt på flickors medieanvändning. Det här är uppgifter som är mindre än ett år gamla, har vi inte kommit längre? frågar sig Ulf Dalquist.

MINSKA AVSTÅNDET

I tidig internetforskning förekom ett nästintill utopiskt perspektiv på internet som den globala byn befolkad av individer med möjligheter att experimentera med olika identiteter. Men för de tio- och trettonåringar som deltog i studien visade sig den teorin vara helt fel.

– De använder inte internet för att umgås med främlingar och låtsas vara någon annan än den de är i verkligheten. De använder internet för att kommunicera med sina klasskompisar och de är precis

den individ som de är i verkligheten. Sociala medier är som en virtuell fritidsgård, en förlängning av våra sociala relationer, säger Ulf Dalquist.

Många är de som hoppas på att dagens ojämställdhet kommer rättas till av nästa generation, som förväntas vara mer uppdaterad i genusfrågor. Men Michael Forsman förvånades snarare över hur traditionella genusmönstren var. Barnen var påtagligt överens om hur typiska tjej- och killbilder ska se ut och det förekom en hel del kritik av bilderna, som framför allt gick ut på att killar nedvärderade tjejernas bildkonventioner.

– Om man tänker på jämställdhet i termer av lika möjligheter är det tydligt att tjejer förhåller sig mycket aktivt, tillsammans med sina kompisar, till hur de ser ut. Det är betydligt mer påtagligt för dem än det är för killar. Det manliga är en osynlig norm och heteronormativitetskravet mycket starkt. Det

finns inte särskilt många avvikelser från det, säger Michael Forsman.

Rapporten pekar också på ett avstånd mellan vuxna och barn online. Vuxna är i stort sett helt frånvarande i barnens onlinevärld. Vuxenvärlden uppmuntras i studien att göra upp med den utbredda synen på unga människor som digitala infödingar medan vuxna är hjälplöst efter på internet.

– Vi stöter ofta på inställningen att barn är så kompetenta och bra på internet, vilket mer är ett uttalande grundat på att de är bra på att trycka på knappar. Mina ungar vet kanske mer om appar än jag gör, men jag vet mycket mer om livet – och livet finns på internet också, säger Ulf Dalquist.

Avståndet mellan vuxna och barn på nätet för med sig en del risker i fråga om genus och värderingar. Det stora Instagram-bråket i Göteborg vintern

Michael Forsman, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola.

2012/2013, där bilder på flickor spreds tillsammans med nedvärderande omdömen, var ett exempel på det. För vuxna gäller det att inte bara bli ett korrigeringsystem som kommer med förbud och förebråelser. Att vuxnas närvaro ofta ser ut så kan göra det svårare för barn att prata om vad de faktiskt gör online.

Vuxna ser inte medier som en integrerad del av vardagen, vilket leder till att vuxenvärlden inte förhåller sig till barnen online. Ett normalt föräldraskap ställer frågan "hur var det i skolan i dag?", inte "hur gick det i World of Warcraft?" eller "har det hänt något på Facebook?"

– Genom att öka kunskapen bland vuxna kommer fler våga gå in och ställa frågor. Nu vågar inte vuxna fråga, för de är rädda för att de inte förstår svaret. Läraren kanske av tradition är van vid att

stå längst fram och veta mest. Vad händer när det blir omvänt? säger Ewa Thorslund.

Genom att koppla nya medier till lärande och värdegrundsfrågor ges barnen möjligheter att reflektera utifrån sina egna erfarenheter och kunskaper.

– Mina workshoppar med elever i årskurs sju, som beskrivs i rapporten, är ett bidrag till hur nära-barn-professionella kan arbeta med barns värderingar på nätet. Det ena vi jobbade med var *Gender Boards* där barnen fick ladda ner digitala bilder och där killar skulle visa hur de tror att tjejer vill se ut, och vice versa. Det blev en lek med de gränserna som redan är satta. Det andra var *Gender Avatar* där eleverna skulle göra teckningar i grupp på en han, en hon och en hen och då var de mer fria, framför allt i hen-kategorin, säger Michael Forsman.

GÖRA GENUS

Totalt deltog 52 av 142 barn i workshopparna. Under arbetets gång blev de medvetna om normer och ideal som dominerar på nätet och som de själva skapar sin identitet utifrån, och de gavs möjlighet att diskutera dessa mönster gemensamt. I en del av workshopparna laddade barnen ned idealbilder och självporträtt, så kallade selfies. Dessa var påtagligt stereotypa. I den andra delen gjorde man teckningar i grupp. Här var uttrycken friare.

– Det var intressant att se att det digitala inte automatiskt innebar nyskapande och frihet, vilket vi ofta förknippar ny teknik med. Det var de analoga uttrycken som var mer öppna och gav en kontrast till stereotyper och fasta format på nätet, säger Michael Forsman.

I rapporten konstateras att mycket av skoldebatten under senare år har handlat om vad barn inte gör: de lär sig inte matematik, de saknar disciplin, de läser inte böcker. Det kan vara mer produktivt att fokusera på vad barn och unga faktiskt gör online/offline, och det alldeles frivilligt; de lever och lär sig på nätet, dock utan större stöd från vare sig föräldrar eller skola.

– Det är en viktig poäng, att barnen inte är passiva offer för könsroller. Det handlar om att göra genus, det man kallar genustillägnelse. Det sker i hög grad inom ramen för jämnåriga gemenskaper där man kontrollerar varandra, både online och offline, säger Michael Forsman.

När rapporten *Duckface/Stoneface* offentliggjordes i januari 2014 uppstod en del diskussioner på nätsidor. Mottagandet synliggjorde några av slutsatserna i rapporten.

– Om jag hade varit kvinna hade nog grabbarna i kommentarsfälten gått på mig mer personligen, nu nöjde de sig med att klaga över att skattepengar

går till den här typen av forskning och så frågar de retoriskt ”Kan inte män få vara män och kvinnor vara kvinnor?” säger Michael Forsman.

Nu ska Statens medieråd arbeta vidare utifrån slutsatserna i rapporten. Till att börja med handlar det om kunskapsspridning och medvetandehöjning av rapportens slutsatser och metoder.

– Vi kommer att internt diskutera vilka delar av rapporten som kan användas i andra former, mer lättillgängliga trycksaker som kan spridas antingen i kunskapshöjande syfte eller som utbildningsmaterial för hur man praktiskt kan arbeta med frågor om medier och genus, säger Ewa Thorslund.

En målgrupp för Statens medieråd är de nära-barnprofessionella, lärare, fritidsgårdspersonal och bibliotekarier som arbetar med barn.

– Med utgångspunkt i den här rapporten skulle vi kunna plocka fram ett pedagogiskt material kring de metoder som

Michael Forsman använde i workshopparna. De kan enkelt göras till reflektionsövningar på plats i klassrummet, säger Ulf Dalquist.

ÖKA MEDIE- OCH INFORMATIONSKUNNIGHETEN

Statens medieråd har nyligen lanserat *MIK-rummet*, en plattform för medie- och informationskunnighet (MIK), där rådet tillgängliggör verktyg och lärmaterial, handledningar, text och bild för olika åldersgrupper, både gällande källkritik och producentansvar. Där platsar insatser om genus och värderingar.

Statens medieråd har ett tidigare regeringsuppdrag att ta fram ett digitalt utbildningsmaterial för att öka ungas medie- och informationskunnighet. Uppdraget innebar också en kartläggning av vilka

aktörer som är verksamma inom området för medie- och informationskunnighet och att inventera det pedagogiska material som finns på området. Statens medieråd formulerade då förslag till ett antal åtgärder för att generellt öka medie- och informationskunnigheten.

– De förslag som vi formulerade då gäller för ett stärkande av medie- och informationskunnighet generellt och syftar till förbättrade förmågor att kunna finna, kritiskt förstå, analysera och själv skapa information i olika medier och kontexter. Detta menar vi är grundläggande för individens möjligheter att i dagens medielandskap kunna delta i den demokratiska processen och förstå maktstrukturer, däribland genusstrukturer och jämställdhetsperspektiv, säger direktör Ewa Thorslund.

Duckface/Stoneface tar skolan som en utgångspunkt, vilket stämmer överens med Statens medieråds organisering och uppdrag att stärka unga som medieanvändare. Statens medieråd anser att skolan är den viktigaste aktören för att höja barns och ungas medie- och informationskunnighet.

Särskilt vill Statens medieråd framhålla paragraf sju i den nya bibliotekslag som gäller sedan 1 januari 2014 och som slår fast att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

– Vi samarbetar redan med Svenska biblioteksförbundet i dessa frågor, men bibliotekens räckvidd är begränsad jämfört med skolans. För att skolan ska kunna stärka sitt arbete för ökad medie- och informationskunnighet krävs en ökad satsning på lärarutbildningarna och fortbildning av verkssamma lärare i ämnet medie- och informationskunnighet, säger Ulf Dalquist.

I läroplanen för grundskolan finns det bra skrivelser som Statens medieråd menar är fullt tillräckliga. På pappret finns en hög medvetenhet om maktfrågor och maktperspektiv.

– Men det är en annan sak att implementera vad som står i läroplanerna. Medie- och informationskunnighet bör inte bli ett eget ämne, utan vara ett perspektiv som genomsyrar snart sagt samtliga skolämnen. Givet att det trots allt finns en uppsjö av

olika aktörer på området menar vi dock att det bör finnas en nationell koordinator för medie- och informationskunnighet. Genom det arbete som Statens medieråd gör kring dessa frågor och de nätverk som myndigheten initierar och deltar i vore Statens medieråd en naturlig kandidat för koordinatorsrollen, säger Ulf Dalquist och Ewa Thorslund.

FORSKARENS ÖNSKEMÅL

Uppdatera synen på medier. Uppdatera de traditionella sätten att se på medier som något som står utanför eller vid sidan av verkligheten. Den fördjupade medialiseringen gör att medier är en del av vardagen, som ting, kulturella former och symboler. Medierna är en förutsättning för allt fler situationer – för självpresentationer, hur människor skapar och upplever sociala gemenskaper och vardagsliv. Medierna är i oss och vi är i medierna.

Internet är integrerat. Gör upp med tanken på internet som en annan dimension, som cyberspace. Även de mest fantasifulla rollspelen är en del av vardagen och vardagen är en del av internet.

Ökad nätvaro. På internet handlar det om vad barn och unga faktiskt gör, och det alldeles frivilligt; de lever och lär sig på nätet, dock utan större stöd från vare sig föräldrar eller skola.

Koordinera och samla kunskap på medie- och informationskunnighetsområdet. Öka kunskapen om medialiseringen som urbanisering och globalisering; det är en institution med makt som blir starkare.

Vad regeringen kan göra. Regeringen kan anslå medel till forskning på detta område samt formulera tydligare direktiv för nära-barn-professionella, med stor frihet i de sammanhang man befinner sig.

STATENS MEDIERÅDS REKOMMENDATIONER

När Statens medieråd publicerade rapporten Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet 2013⁶⁶ lämnade man fem åtgärdsförslag för att stärka barn och unga mot sådana budskap. Samtliga åtgärdsförslag tar sikte på att stärka barns och ungas medie- och informationskunnighet, snarare

än att peka ut vissa ideologier som "fel". Därmed är dessa åtgärdsförslag lika aktuella när det gäller att öka genusmedvetenheten bland barn och unga.

- *Nationell koordinator för medie- och informationskunnighet.* En för ändamålet lämpad myndighet får i uppdrag att utarbeta en strategi för att koordinera de olika aktörer som arbetar med medie- och informationskunnighet på nationell, regional och lokal nivå. Genom det arbete som Statens medieråd gör kring dessa frågor och de nätverk som myndigheten initierar och deltar i vore Statens medieråd en naturlig kandidat för koordinatorsrollen.

- *Ekonomiskt stöd till framgångsrika MIK-verksamheter.* Runt om i landet finns en mängd lokala initiativ som bedriver framgångsrik medie- och informationskunnighetsundervisning. Dessa har i regel mycket små ekonomiska resurser. Ett tillskott av medel, t.ex. fördelat genom Ungdomsstyrelsen, kan både bredda verksamheterna och sprida de goda exemplen.

- *Stödmaterial till LGR 11 och GY 11.* Skolverket bör få i uppdrag att ta fram stödmaterial till läroplanerna LGR 11 och GY 11 som ger exempel på hur lärare kan undervisa i medie- och informationskunnighet i grundskolan och på gymnasiet.

- *Obligatorisk MIK på lärarutbildningarna.* Medie- och informationskunnighet ska vara ett obligatoriskt inslag i lärarutbildningen. En utredning tillsätts med uppdrag att föreslå nya skrivningar i Högskoleförordningen i syfte att medie- och informationskunnighet blir obligatoriskt på utbildningarna av grundskole- och gymnasielärare.

- *Ett resurscentrum i medie- och informationskunnighet.* God medie- och informationskunnighetsundervisning måste vara grundad i god forskning. På sikt är det av största vikt att bygga upp en stabil forskningsmiljö som kan ligga till grund för pedagogisk utveckling inom medie- och informationskunnighet. Regeringen bör därför inrätta ett resurscentrum i medie- och informationskunnighet med didaktisk inriktning.

Tillfälliga satsningar och långsiktig politik

Syftet med denna rapport är att lyfta fram resultat av regeringens jämställdhetssatsningar på kulturområdet 2011–2014 och att ge lärande och inspirerande exempel på projekt som blivit till som en konsekvens av satsningarna. Resultaten av satsningarna inom film, museer, musik och läsfrämjande redovisas i respektive kapitel, slutligen diskuteras slutsatserna av Statens medieråds studie. Med utgångspunkt i de resultat och utmaningar som framkommit i analysen av dessa satsningar dras några generella slutsatser och avslutningsvis ges ett antal rekommendationer.

Särskilda jämställdhetssatsningar på kulturområdet har sina fördelar. Kunskapen ökar och jämställdhetsproblemen synliggörs. Dessutom får frågan ett stort gensvar, många aktörer kommer igång samtidigt och projekt som syftar till förändring blir gjorda. Satsningarna ger också aktörer på fältet det stöd de behöver för att arbeta med jämställdhet i praktiken. Särskilda uppdrag inom kulturpolitiken gör skillnad på fältet genom att de hjälper kulturaktörer att prioritera jämställdhetsfrågorna. Det finns således stort utrymme för politiken att påverka kulturområdet.

En ökad medvetenhet om jämställdhet kan leda till att fler diskrimineringsgrunder beaktas. Det är positivt när projekt använder sig av ett inkluderande perspektiv, det vill säga öppnar för en medvetenhet om fler diskrimineringsgrunder som könsidentitet, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller ålder.

Kunskap är ett effektivt verktyg för opinionsbildning, vilket ökar viljan och motivationen för att arbeta för förändring. Ökad kunskap kan öka

förståelsen för att jämställdhetsfrågorna måste prioriteras och vilka utmaningar som jämställdheten står inför på kulturens område. Med detta sagt är det viktigt att påpeka att kunskap om jämställdhetsområdet inte per automatik leder till en vilja att förändra. Det är centralt att påminna om maktperspektivet: att arbeta för ökad jämställdhet är att arbeta för en omfördelning av makt.

Med utgångspunkt i de jämställdhetssatsningar som regeringen genomfört är det relevant att ställa frågan huruvida tillfälliga satsningar kan leda till långsiktiga resultat. Regeringen satsade 20,5 miljoner kronor på jämställdhet på kulturområdet under 2011–2014. Det blir cirka fem miljoner kronor per år, vilket är en tusendel – ungefär en halv promille – av kulturbudgeten under ett år. Särskilda satsningar är begränsade i tid och storlek, vilket jämställdhetsproblematiken inte är. Generellt riskerar särskilda satsningar att ha för korta tidsramar och vara för små för att påverka långsiktigt. Rent förvaltningstekniskt kan det till och med bli så att medlen har för korta tidsramar för att ens kunna användas. Det finns exempel där jämställdhetspengarna har fått betalas tillbaka till finansens svarta hål.

En risk med särskilda jämställdhetssatsningar är att de kan skapa en skillnad mellan ordinarie arbete och tillfälliga satsningar, vilket kan rättfärdiga en genusblind kärnverksamhet. För att ge kännbara konsekvenser behöver jämställdhetsperspektivet nå längre än till avskilda satsningar vid sidan om. Utvärderingen visar att de projekt där organisationen väljer att arbeta med den befintliga personalens kunskap och kompetens har lett till långsiktighet i processerna. I de fall då uppdraget

har integrerats i den ordinarie verksamheten har insatserna förstärkt det generella jämställdhetsarbetet och hållbarheten har ökat.

Slutsatsen är att det krävs en övergripande struktur för att få till bestående förändringar: en kontinuerlig jämställdhetspolitik på kulturområdet som består av *både* särskilda insatser *och* tydliga generella jämställdhetsmål i kombination med goda förutsättningar för att arbeta för att uppnå målen.

REKOMMENDATIONER

Stärk det påbörjade arbetet. Det jämställdhetsarbete som nu påbörjats behöver följas upp och stärkas genom att tydliggöra regeringens jämställdhetssträvanden också för det ordinarie arbetet inom kulturområdet. Denna utvärdering visar att kulturfältet svarar snabbt på särskilda prioriteringar i politiken, vilket indikerar att det finns utrymme för ytterligare insatser och dialog, till exempel genom att tydliggöra jämställdhetsuppdragen för kulturmyndigheter.

Långsiktighet. Särskilda insatser bör formuleras så att de främjar ett långsiktigt arbete, till exempel genom uttalade mål om mätbara effekter i de ordinarie verksamheterna. Ett tydligt kunskapsutbyte mellan de som bestämmer politiken och de som ska genomföra den efterlyses för att skapa förutsättningar för väl planerade insatser.

Ett intersektionellt perspektiv. Jämställdhet tolkat som jämlikhet mellan kvinnor och män tenderar att kollidera med andra demokratimål. Hur jämställdhetsarbete kan förstås ur ett intersektionellt perspektiv på kulturområdet, det vill säga hur olika maktordningar samverkar, är något som det kan och bör utvecklas kunskap om. Ett exempel är Historiska museets val att definiera genusperspektivet som innefattande hbtq-frågor. I förlängningen kan detta perspektiv kopplas till alla diskrimineringsgrunder: kön, könsidentitet, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, funktionsnedsättning eller ålder.

Noter

Regeringens jämställdhetssatsningar på kulturens område 2011–2014

¹ Dagens Nyheter, 2011.

² Kulturdepartementet, 2011a.

³ Kulturdepartementet, 2012a.

⁴ Kulturdepartementet, 2013a.

⁵ Kulturdepartementet, 2013b.

⁶ Prop. 2009/10.

⁷ Wahl et al, 2001

⁸ Hermele, 2007, 2009.

⁹ Wahl et al, 2001.

¹⁰ Wahl et al, 2001.

¹¹ Det visar bland annat Statens medieråds rapport Duckface/Stoneface vars slutsatser redovisas i den här rapporten.

¹² Hermele, 2007, 2009.

¹³ Hermele, 2006, 2007, 2009.

¹⁴ Hermele, 2006, 2007, 2009.

Svenska Filminstitutets uppdrag

¹⁵ Svenska Filminstitutet, 2013a.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Svenska Filminstitutet, 2010.

¹⁸ Kulturdepartementet, 2010.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Kulturdepartementet, 2011a.

²¹ Proposition 2010/11:1, s. 140.

²² Och drygt 8,3 miljoner kronor under åren 2010–2014.

²³ Svenska Filminstitutet 2010.

²⁴ Svenska Filminstitutet, 2012.

²⁵ Ibid.

²⁶ <http://www.sfi.se/sv/varastod/Regionala-stod/egetskapande/>

²⁷ Ibid.

²⁸ Detta var också något som lyftes i Kulturanalys inledande utvärdering av jämställdhetssatsningarna. Myndigheten för kulturanalys, 2012.

²⁹ Svenska Filminstitutet, 2012.

³⁰ <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Jamstalldhet/>

³¹ Svenska Filminstitutet, 2013b.

³² Kulturdepartementet, 2012b.

Statens historiska museers uppdrag

³³ Prop. 2009/10:3.

³⁴ Kulturdepartementet 2011b.

³⁵ Ibid.

³⁶ <http://www.historiska.se/misc/Arbetsgruppen-JAMUS/>

³⁷ Statens historiska museer, 2012a, s. 11.

³⁸ Statens historiska museer, 2013, s. 7.

³⁹ Statens historiska museer, 2012b.

Statens musikverks uppdrag

⁴⁰ Statens kulturråd, 2009.

⁴¹ Kulturdepartementet, 2011c.

⁴² Ibid.

⁴³ Statens musikverk, 2012a.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ För information om JIM se <http://jamstall.nu/jim/>.

⁴⁸ Statens musikverk, 2013a.

⁴⁹ Statens musikverk, 2012b.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Statens musikverk, 2013b.

⁵² Statens kulturråd, 2009.

Statens kulturråds uppdrag

⁵³ Kulturdepartementet, 2013a.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ www.kulturradet.se

⁵⁸ Statens kulturråd, 2013a.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Statens kulturråd, 2013b.

Stoneface/Duckface – ett samtal med rapportförfattaren och Statens medieråd

⁶¹ Statens medieråd, 2014.

⁶² Ibid.

⁶³ Kulturdepartementet, 2012a.

⁶⁴ Statens medieråd, 2014.

⁶⁵ Hirdman, 1988.

⁶⁶ Statens medieråd, 2013.

Referenser

- Birkaprojektet. 2013.
Blogg: <http://birkaproject.wordpress.com/>
- Dagens Nyheter. 2011. "Kulturvärlden är präglad av en stor manlig dominans." Debattartikel av Lena Adelsohn Liljeroth & Nyamko Sabuni 2011-03-10.
- Heikkilä, Mia. 2013. *Hållbart jämställdhetsarbete i förskolan och skolan i Norden. Med lärande exempel. TemaNord 2013:557. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.*
- Hermele, Vanja. 2006. *Teaterchef och "gate-keeper". Kanonisering genom begreppet kvalitet – en studie av två teatrars policy och praktik för jämställdhet, mångfald och kvalitet. Magisteruppsats. Stockholm: Stockholms universitet.*
- Hermele, Vanja. 2007. *I väntan på vadå? Teaterförbundets guide till jämställdhet. Stockholm: Premiss förlag.*
- Hermele, Vanja. 2009. *Konsten – så funkade det (inte). Stockholm: KRO/KIF, 2009.*
- Hirdman, Yvonne. 1988. "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning." *I Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3.
- Jansson, Maria. 2011. *The fast track – om vägar till jämställdhet i filmbranschen. Stockholm: WIFT Sverige.*
- Kulturdepartementet. 2010. "Regeringen satsar på jämställdhet i svensk film." Pressmeddelande 2010-06-16.
- Kulturdepartementet. 2011a. "Regeringen satsar ytterligare 17,5 miljoner på jämställdhet inom kulturområdet." Pressmeddelande 2011-03-10.
- Kulturdepartementet. 2011b. "Uppdrag till Statens historiska museer att ta fram underlag och utveckla metoder för en mer jämställd representation i samlingar och utställningar." Regeringsbeslut 2011-03-10. Ku2011/557/KA.
- Kulturdepartementet. 2011c. "Uppdrag till Statens musikverk om att främja jämställdhet inom musiklivet." Regeringsbeslut 2011-05-26. Ku2011/1026/KV.
- Kulturdepartementet. 2011d. "Uppdrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet att utveckla satsningen på unga kvinnors filmskapande." Regeringsbeslut 2011-03-10. Ku2011/558/MFI.
- Kulturdepartementet. 2011e. "Stöd till unga kvinnors filmskapande." Pressmeddelande 2011-09-16.
- Kulturdepartementet. 2012a. "Uppdrag till Statens medieråd att göra en studie av barns och ungas användning av sociala mötesplatser på internet ur ett jämställdhetsperspektiv." Regeringsbeslut 2012-10-04. KU2012/1512/MFI.
- Kulturdepartementet. 2012b. 2013 års filmavtal. <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Verksamheten/Filmavtalet/>
- Kulturdepartementet. 2013a. "Uppdrag till Statens kulturråd att genomföra läsfrämjande verksamhet för pojkar och flickor i samarbete med idrottsrörelsen." Regeringsbeslut 2011-06-13. Ku2013/1293/KO
- Kulturdepartementet. 2013b. "Uppdrag till Myndigheten för kulturanalys att göra en utvärdering av de särskilda

jämställdhetssatsningarna på kulturområdet.”
Regeringsbeslut 2013-10-03. Ku2013/1967/KO

Myndigheten för kulturanalys. 2012. *Strategier, tillvägagångssätt och resultat inom de särskilda satsningarna på jämställdhet inom film-, musei- och musiksektorerna 2011*. Av Annika Olsson.

Mötesplats museer: <http://sverigemuseer.ning.com/>

Norrbin, Camilla & Olsson, Annika. 2010. *Forskning saknas. En kunskapsöversikt över forskningsfältet jämställdhetsintegrering*. Rapport 2010:3. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet.

Olsson, Annika. 2010. *Slutrapport. Program Jämi 2008–2010*. Rapport 2010:4. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet.

Plattformen jämställ: <http://jamstall.nu>

Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Proposition 2010/11:1. *Budgetpropositionen för 2011. Förslag till statsbudget för 2011, finansplan och skattefrågor m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

SOU 2006:42. *Plats på scen. Betänkande av Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet*. Stockholm: Fritzes.

Statens historiska museers webbplats. <http://www.historiska.se>

Statens historiska museer. 2012a. JÄMUS projektplan.

Statens historiska museer. 2012b. Årsredovisning.

Statens historiska museer. 2013. ”Uppdrag jämställda museer. Rapport om regeringsuppdraget att ta fram underlag och utveckla metoder för en mer jämställd representation i samlingar och utställningar.” Jämusprojektet rapport 2. FOU rapport 10.

Statens kulturråds webbplats. <http://www.kulturradet.se>

Statens kulturråd. 2009. *På väg mot en jämställd scenkonst*. Kulturrådets skriftserie 2009:1.

Statens kulturråd. 2013a. ”Ärende: Fördelning av bidrag till läsfrämjande insatser i samverkan med idrottsrörelsen.” GD 2013:240. Dnr KUR 2013/5964.

Statens kulturråd. 2013b. ”Poddar och pappor utmärker sig inom läsfrämjande.” www.kulturradet.se 2013-12-10.

Statens medieråd. 2013. ”Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet.” http://www.statensmedierad.se/upload/Rapporter_pdf/V%c3%a5ldsbejakande%20och%20antidemokratiska%20budskap%20p%c3%a5%20internet.pdf

Statens medieråd. 2014. *Duckface/ Stoneface. Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7*. Av Michael Forsman. Stockholm: Statens medieråd.

Statens musikverks webbplats. <http://www.statensmusikverk.se>

Statens musikverk. 2011. "Verksamhetsplan jämställdhetsuppdrag Statens Musikverk." Dnr 35-618/2011.

Statens musikverk. 2012a. "Statens musikverks jämställdhetsuppdrag 2011–2014. Genomförd verksamhet 2011–2012 samt planering inför 2013–2014." Dnr 12-702/2012.

Statens musikverk. 2012b. "Statens musikverks jämställdhetsuppdrag – rapport för verksamheten 2011." Dnr 15-81/2012.

Statens musikverk. 2013a. "Handlingsplan för jämställdhetsintegrering på Statens musikverk 2013-2014." Diarienummer 1152/13.

Statens musikverk. 2013b. "Statens musikverks jämställdhetsuppdrag – verksamhetsrapport 2012." Dnr 0486/13.

Stensöta, Helena. 2009. *Jämställdhetsintegrering i statliga myndigheters verksamheter. Hur långt har myndigheterna nått? Vad beror det på? Hur kan arbetet utvecklas vidare?* Rapport 2009:2. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet.

Stockholms filmfestival. Stockholms filmfestivals långfilmsstipendium. <http://www.stockholmfilmfestival.se/sv/industry/langfilmstipendiet>

Svenska Filminstitutets webbplats. <http://www.sfi.se>

Svenska Filminstitutet. 2010. *00-talets regidebutanter och jämställdheten. En rapport från Svenska Filminstitutet*.

Svenska Filminstitutet. 2012. *Inför nästa tagning. Hur kan förutsättningarna bli bättre för unga kvinnors filmskapande?* Av Annika Wiik.

Svenska Filminstitutet. 2013a. Årsredovisning 2012.

Svenska Filminstitutet. 2013b. "På väg mot en jämställd filmproduktion." <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Jamstallldhet/>

Unstraight museum: <http://www.unstraight.org/>

Uppdraget jämställdhet i myndigheter: <http://jamstall.nu/jim/>

Utbildnings- och kulturdepartementet. 2006 års filmavtal. <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Verksamheten/Filmavtalet/>

Wahl, Anna, Holgersson, Charlotte, Höök Pia, Linghag, Sofie. 2001. *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön*. Lund: Studentlitteratur.

INTERVJUER

2013

Intervju med Per Eriksson, handläggare för stöd till unga kvinnors filmskapande, Filminstitutet.

Intervju med Ulrika Gunnarsson, koordinator Jämställdhetsuppdraget, Daniel Thuresson, dokumentationskoordinator samt Karl Tiderman, tidigare vik. koordinator Jämställdhetsuppdraget, Statens Musikverk.

Intervju med arbetsgruppen JÄMUS: Katty Hauptman, projektledare, Lotta Fernstål, förste antikvarie för äldre järnålder, Li Kolker, lärandeproducent samt Fredrik Svanberg, forskningschef, Statens historiska museer.

Intervju med Malin Grundberg, Livrustkammaren, tidigare medlem av JÄMUS.

Intervju med Katty Hauptman, projektledare, Statens historiska museer.

Intervju med Anna Serner, vd, Hjalmar Palmgren, chef för avdelningen för produktionsstöd och lansering samt Tove Torbiörnsson, chef för avdelningen för Omvärld, Filminstitutet.

Intervju med Stina Westerberg, generaldirektör samt Karl Tideman, vikarierande koordinator Jämställdhetsuppdraget, Statens musikverk.

Intervju med Per Eriksson, handläggare för stöd till unga kvinnors filmskapande, Filminstitutet.

Intervju med Ulrika Gunnarsson, koordinator Jämställdhetsuppdraget, Statens musikverk.

Intervju med Karin Karlsson, verksamhetschef SISU-idrottsledarna.

2014

Intervju med Cay Corneliuson, handläggare Läsförmedling och idrott, Statens kulturråd.

Intervju med Cay Corneliuson, handläggare Läsförmedling och idrott samt Jenny Löfström Ellverson, handläggare Läsförmedling och idrott, Statens kulturråd.

Intervju med Kristin Stenman, *Läsmatchen!*, verksamhetsledare Utbildning & Folkbildning.

Intervju med Hanna Sohlberg, Film i Skåne, projektledare samt Anne-Marie Söhrman Fermelin, Film Stockholm/Filmbasen, projektledare *Pure Fiction*.

Intervju med Anna Lundqvist, projektledare samt Josef Eriksson, projektledare, *Kulturskola på lika villkor*.

Intervju med JÄMUS: Katty Hauptman, projektledare samt Li Kolker, lärandeproducent, *Genusintegrering i befintliga utställningar, exemplet Vikingar*, Historiska museet.

Intervju med Michael Forsman, rapportförfattare till *Duckface/Stoneface. Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7*.

Intervju med Ulf Dalquist, forskningsansvarig samt Ewa Thorslund, direktör Statens medieråd.

